

פרשת

בראשית

עם אונקלוס ורש"י

פרשת בראשית

בראשית פרק-א

א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת

הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

בְּקֶדֶם מִן בָּרָא יי יְיָ שָׁמַיָא וְיָת אָרְעָא:

בראשית אמר רבי יצחק, לא היה צריך

להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה

לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו

ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום

כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת
גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל,
ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה
גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של
הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר
בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה
מהם ונתנה לנו: בראשית ברא. אין
המקרא הזה אומר אלא דורשני, כמו
שאמרו חז"ל בשביל התורה שנקראת
ראשית דרכו, ובשביל ישרים שנקראו
ראשית תבואתו. ואם באת לפרש כפשוטו

כך פרשהו, בראשית בריאת שמים וארץ,
והארץ היתה תוהו ובהו וחושך וגו',
ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא
להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו,
שאם בא להורות, כך היה לו לכתוב,
בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך
ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה
שלאחריו, כמו בראשית ממלכת יהויקים,
ראשית ממלכתו, ראשית דגנך, אף כאן
אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו
בראשית ברוא, ודומה לו תחלת דבר ה'

בהושע, כלומר תחלת דבורו של הקב"ה
בהושע ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם
תאמר להורות בא שאלו תחלה נבראו,
ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך
מקראות שמקצרים לשונם וממעטים
תיבה אחת, כמו כי לא סגר דלתי בטני,
ולא פירש מי הסוגר, וכמו ישא את חיל
דמשק, ולא פירש מי ישאנו, וכמו אם
יחרוש בבקרים, ולא פירש אם יחרוש
אדם בבקרים, וכמו מגיד מראשית
אחרית, ולא פירש מגיד מראשית דבר

אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך, שהרי
המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלהים
מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה
בריית המים מתי היתה, הא למדת,
שקדמו המים לארץ, ועוד שהשמים
מאש וממים נבראו, על כרחך לא לימד
המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים
כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה',
שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת
הדין, וראה שאין העולם מתקיים,
והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין,

והיינו דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ
ושמים:

ב וְהָאָרֶץ הִיְתָה תָהוּ וּבָהוּ
וְחָשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ
אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם:
וָאֶרֶעָ הוּת צְדִיָּא וְרִיקְנִיָּא וְחֲשׂוֹכָא
פֶּרֶשׁ עַל אִפִּי תְהוֹמָא וְרוּחָא מִן קֶדֶם
יְיָ מִנְּשָׁבָא עַל אִפִּי מֵיָא:

תהו ובהו. תהו לשון תמה ושממון.

שָׂאֵם תּוֹהָה וּמִשְׁתּוֹמֵם עַל בְּהוּ שְׁבָה:

תָּהוּ. אֲשַׁטּוּרְדִי שִׁין בִּלְע"ז: בְּהוּ. לְשׁוֹן

רִיקוֹת וְצָדוֹ: עַל פְּנֵי תְהוֹם. עַל פְּנֵי הַמַּיִם

שֶׁעַל הָאָרֶץ: וְרוּחַ אֱלֹהִים מֵרַחֶפֶת. כִּסָּא

כְּבוֹד עֹזֵמֵד בְּאוֹיֵר, וּמֵרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם

בְּרוּחַ פִּיּוֹ שֶׁל הַקַּב"ה וּבִמְאֻמְרוֹ, כִּיּוֹנָה

הַמֵּרַחֶפֶת עַל הַקֵּן, אֶקוּבְטִי"ר בִּלְע"ז:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי

אוֹר:

וַאֲמַר יי יְהִי נְהוֹרָא וְהָיָה נְהוֹרָא:

ד וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי

טוֹב וַיְבַדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר

וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

וַחֲזָא יי ית נהורא ארי טב ואפרש יי

בין נהורא ובין חשוכא:

וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף

בזה אנו צריכין לדברי אגדה, ראהו שאינו

כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו

לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו כך

פרשהו, ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשך

שיהיו משתמשיך בערבוביא, וקבע לזה

תחומו ביום ולזה תחומו בלילה:

ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם

וְלַחֲשֹׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי עֶרֶב

וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

וַיִּקְרָא יי לְנֶהוֹרָא יִמָּמָא וְלַחֲשׁוּכָא קָרָא

לַיְלָא וַהֲוָה רִמְשׁ וַהֲוָה צִפֹּר יוֹמָא חָד:

יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו

לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר

הימים, שני, ושלישי, רביעי, למה כתב

אחד, לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו,
שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כך
מפורש בבראשית רבה:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ
בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְּדִיל בֵּין
מַיִם לַמַּיִם:

וַיֹּאמֶר יי יְהִי רָקִיעַ בְּמַצִּיעוֹת מַיָּא
וַיְהִי מִפְּרִישׁ בֵּין מַיָּא לַמַּיָּא:

יהי רקיע. יתחזק הרקיע, שאף על פי
שנבראו שמים ביום הראשון, עדיין לחים

היו, וקרשו בשני מגערת הקב"ה באומרו
יהי רקיע, וזהו שנאמר עמודי שמים
ירופפו, כל יום ראשון, ובשני יתמהו
מגערותו, כאדם שמשותומם ועומד מגערות
המאיים עליו: בתוך המים. באמצע
המים, שיש הפרש בין מים העליונים
לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ,
הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך:
וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ
וַיְבַדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת

לְרִקְיָעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל

לְרִקְיָעַ וַיְהִי כֵן:

וַעֲבַד יְיָ יְתֹרֶת רִקְיָעָא וְאַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא

דִּי מַלְרַע לְרִקְיָעָא וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעַל

לְרִקְיָעָא וַהֲוָה כֵּן:

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרְקִיעַ. תִּקְנוּ עַל

עַמְדוֹ, וְהוּא עֲשִׂיתוּ, כִּמּוֹ וַעֲשִׂתָּהּ אֶת

צַפְרָנִיָּה: מֵעַל לְרִקְיָעַ. עַל הָרְקִיעַ לֹא

נֶאֱמַר, אֲלֹא מֵעַל לְרִקְיָעַ, לְפִי שֶׁהֵן תְּלוּיִים

בְּאוֹיֵר. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר כִּי טוֹב בְּיוֹם

שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים
עד יום השלישי, והרי התחיל בה בשני,
ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו,
ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל
וגמר מלאכה אחרת, ככל בו כי טוב שני
פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת
לגמר מלאכת היום:

ח וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרְקִיעַ שָׁמַיִם
וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:
וַיִּקְרָא יי לְרְקִיעַא שְׁמַיָא וַהֲוָה רְמֵשׁ

וְהָיָה צֶפֶר יוֹם תְּנִינָ:

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרִקְיעַ שָׁמַיִם. שֵׁא מַיִם,

שֵׁם מַיִם, אֵשׁ וּמַיִם, שְׁעֵרֵבֶן זֶה בְּזֶה וְעָשָׂה

מֵהֶם שָׁמַיִם:

ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם

מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד

וְתִרְאֶה הִיבָשָׁה וַיְהִי כֵן:

וַאֲמַר יי יִתְכַנְּשׁוּן מֵיֵא מִתַּחַת שָׁמַיִא

לְאַתֵּר חָד וְתִתְחַזִּי יִבְשֶׁתָא וְהָיָה כֵן:

יִקְוּ הַמַּיִם. שְׁטוּחֵיהֶן הָיוּ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ.

וְהַקּוֹז בְּאוֹקֵינוֹם הוּא הַיָּם הַגָּדוֹל שֶׁבְּכָל

הַיָּמִים:

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֹּשָׁה אֶרֶץ

וְלַמַּקְוֶה הַמַּיִם קָרָא יָמִים וַיִּרָא

אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

וַיִּקְרָא יי לַיַּבֹּשָׁה אֶרֶץ וְלַבַּיִת

כְּנִישׁוֹת מֵיָּא קָרָא יַמִּי וַחֲזָא יי אֶרֶץ

טַב:

קרא ימים. והלא ים אחד הוא, אלא אינו

דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג

העולה מן הים באספמיה:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׁא הָאָרֶץ

דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע עֵץ

פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר

זֶרַעוּ בּוֹ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן:

וַאֲמַר יי תְּדַאִית אֲרָעָא דִּיתָאָה עֲסָבָא

דְּבַר זֶרַעַה מִזְדָּרַע אֵילָן פִּירִין עֶבֶד

פִּירִין לְזֵנָה דִּי בַר זִרְעָה בֵּיה עַל אֲרָעָא

וְהָוָה כֵּן:

**תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון
עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון
המקרא לומר תעשיב הארץ, שמיני
דשאים מחולקין, כל אחד לעצמו נקרא
עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא
פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ
כשהיא מתמלאת בדשאים: תדשא
הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים,
בלשון לע"ז נקרא דשא ארבריי"ץ, כולן**

בערבוביא, וכל שורש לעצמו נקרא עשב:
מזריע זרע. שיגדל בו זרע לזרוע ממנו
במקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם העץ
כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא
ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא
העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו
נפקדה גם היא על עוניה: אשר זרעו בו.
הן גרעיני כל פרי, שממנה האילן צומח
כשנוטעין אותן:

יב וְתוֹצֵא הָאָרֶץ יִשָּׂא עֵשֶׂב

מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינָהוּ וְעֵץ עֵשָׂה

פְּרִי אֲשֶׁר זָרַעוּ בּוֹ לְמִינָהוּ

וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

וַאֲפַקַת אֲרָעָא דִּיתָאָה עֶסְבָּא דְּבַר

זֶרַעַה מְזַדְרַע לְזִנּוּהִי וְאֵילָן עֶבֶד פִּירִין

דְּבַר זֶרַעַה בֵּה לְזִנּוּהִי וַחֲזָא יי אֲרִי

טב:

ותוצא הארץ וגו'. אה על פי שלא נאמר

למינהו בדשאין בציווייהן, שמעו שנצטוו

האילנות על כד, ונשאו כל וחומר בעצמן,

כדמפורש באגדה בשחיטת חולין:

יג וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם

שְׁלִישִׁי:

וַהֲוֶה רִמֶּשׁ וַהֲוֶה צֶפֶר יוֹם תְּלִיתָא:

יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מֵאֲרֹת

בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין

הַיָּם וּבֵין הַלְיָלָה וְהַיּוֹם לְאַתֵּת

וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים:

וַאֲמַר ייִ יְהוֹן נְהוֹרִין בְּרִקְיעָא דְשָׁמַיָא
לְאַפְרָשָׁא בֵּין יַמָּא וּבֵין לִילְיָא וִיהוֹן
לְאַתִּין וּלְזַמִּין וּלְמִימֵי בְּהוֹן יוֹמִין
וְשָׁנִין:

יְהִי מֵאֲרַת וְגו'. מִיּוֹם רֵאשִׁוֹן נִבְרָאוּ,
וּבִרְבִּיעֵי צוּה עֲלֵיהֶם לְהַתְּלוֹת בִּרְקִיעַ, וְכֹן
כָּל תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ נִבְרָאוּ בִּיּוֹם
רֵאשִׁוֹן, וְכָל אֶחָד וָאֶחָד נִקְבַּע בִּיּוֹם שְׁנֵגֶזֶר
עֲלִיו, הוּא שְׁכַתוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם, לְרַבּוֹת
תּוֹלְדוֹתֵיהֶם, וְאֵת הָאָרֶץ, לְרַבּוֹת

תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב,
על שהוא יום מארה ליפול אסכרה
בתינוקות, הוא ששנינו, ברביעי היו
מתענים על אסכרה שלא תפול
בתינוקות: להבדיל בין היום ובין
הלילה. משנגז האור הראשון, אבל
בשבעת ימי בראשית, שמשו האור
והחשך הראשונים יחד, בין ביום בין
בלילה: והיו לאתת. כשהמאורות לוקין
סימן רע הוא לעולם, שנאמר מאותות
השמים אל תחתו וגו', בעשותכם רצון

הקב"ה, אין אתם צריכין לדאוג מן
הפורענות: ולמועדים. על שם העתיד,
שעתידים ישראל להצטוות על המועדות,
והם נמנים למולד הלבנה: ולימים.
שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה
חציו הרי יום שלם: ושנים. לסוף שם"ה
ימים, יגמרו מהלכתם בי"ב מזלות
המשרתים אותם, והיא שנה, וחוזרים
ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל
כמהלכן הראשון:

טו וְהָיוּ לְמַאֲוֹרֹת בְּרָקִיעַ

הַשָּׁמַיִם לְהָאֵר עַל הָאָרֶץ וַיְהִי

כֵּן:

וַיְהִי לְנִהוֹרִין בְּרִקְיעָא דְשָׁמַיָא

לְאַנְהָרָא עַל אֲרֻעָא וַהֲוָה כֵּן:

וְהָיוּ לְמֵאוֹרֹת. עוֹד זֹאת יִשְׁמְשׁוּ שִׁיאִירוּ

לְעוֹלָם:

מִזֵּי וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי

הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמְּאֹר

הַגְּדֹל לְמַמְשֵׁלָתָה הַיּוֹם וְאֶת

הַמֵּאֹר הַקָּטָן לְמַשְׁלַת הַלֵּילָה

וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

וְעַבְדַּי יִי יְתַרְיֵן נְהוֹרֵיָא רַבְרְבֵיָא יְתַ

נְהוֹרָא רַבָּא לְמַשְׁלַת בִּימָמָא וְיְתַ

נְהוֹרָא זַעְרָא לְמַשְׁלַת בְּלִילֵיָא וְיְתַ

כּוֹכְבֵיָא:

הַמֵּאֲרֵת הַגְּדוֹלִים. שׁוּיִם נְבִרָאוּ,

וְנִתְמַעֲטָה הַלְבָנָה, עַל שְׁקִטְרָגָה וְאִמְרָה אִי

אִפְשָׁר לְשַׁנֵּי מַלְכִים שִׁישְׁתַּמְשׁוּ בַּכֶּתֶר

אֶחָד: וְאֵת הַכּוֹכָבִים. עַל יְדֵי שְׁמִיעֵט אֵת

הלבנה, הרבה צבאיה להפּים דעתה:

יז וַיֵּתֶן אֲתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ

הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ:

וַיְהִי יְתֵהוֹן יי בְּרָקִיעַ דְּשָׁמַיָא

לְאַנְהָרָא עַל אֲרֻעָא:

יח וְלִמְשַׁל בֵּינֹם וּבְלִילָה

וְלַחֲבָדִיל בֵּין הָאֹר וּבֵין

הַחֲשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

וְלִמְשַׁלֵּט בִּמְמָא וּבְלִילִיָא וְלֵאפְרָשָׂא

בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוּכָא וַחֲזָא יְיָ אֱרִי

טב:

יט וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם

רביעי:

וַהֲוָה רִמַּשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם רְבִיעָא:

כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם

שָׂרִץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף

עַל הָאָרֶץ עַל פְּנֵי רְקִיעַ

הַשָּׁמַיִם:

וַאֲמַר יי יְרַחֲשׁוֹן מֵיָא רַחֲשׁ נַפְשָׁא
חֵיתָא וְעוֹפָא יִפְרַח עַל אֶרְעָא עַל אֲפִי
רְקִיעָא דְשָׁמַיָא:

נפש חיה. שיהא בה חיות: שרץ. כל דבר
חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ. בעוף
כגון זבובים, בשקצים כגון נמלים
וחיפושים ותולעים, ובבריות כגון חולד
ועכבר וחומט וכיוצא בהם וכן הדגים:

כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם
הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה

הָרִמְשֵׁת אֶשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם

לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל עוֹף כְּנָף

לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:

וַבֵּרָא יי ית תַּנְיִנִיָּא רַב־רִבִּיָּא וַיֵּת כָּל

נַפְשָׁא חַיָּתָא דְּרַחֲשָׁא דִּי אֲרַחֲשׁוּ מִיָּא

לְזַנְיָהוּן וַיֵּת כָּל עוֹפָא דְּפֶרַח לְזַנְוָהּ

וַחֲזָא יי אַרִי טַב:

הַתַּנִּינִים. דָּגִים גְּדוֹלִים שְׂבִים. וּבַדְּבָרִי

אֶגְדָּה הוּא לוֹיִתָן וּבֶן זִגּוֹ, שֶׁבִרְאָם זָכָר

וּנְקָבָהּ, וְהָרַג אֶת הַנִּקְבָּה וּמָלָחָה לְצַדִּיקִים
לְעֵתִיד לָבָא, שֶׁאִם יִפְּרוּ וַיִּרְבוּ, לֹא יִתְקַיֵּם
הָעוֹלָם בַּפְּנִיָּהם. הַתְּנִינָם כְּתִיב: נֶפֶשׁ
הַחַיָּה. נֶפֶשׁ שֵׁשׁ בָּה חַיּוֹת:

כַּב־וַיְבָרֶךְ אֶתְּכֶם אֱלֹהִים לֵאמֹר
פְּרוּ וְרַבּוּ וּמְלֵאוּ אֶת הַמַּיִם
בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרָב בָּאָרֶץ:

וּבָרִיךְ יִתְּהוֹן יי לְמִימָר פּוֹשׁוּ וְסִגּוּ
וּמְלוּ יֵת מִיָּא בַּיַּמִּיָּא וְעוֹפֵא יִסְגִּי
בָּאָרְעָא:

**וַיְבָרֶךְ אוֹתָם. לְפִי שְׂמַחְסְרִים אוֹתָם וַצַּדִּיק
מֵהֶם וְאוֹכְלֵין אוֹתָם, הוֹצַרְכוּ לְבִרְכָּהּ, וְאִף
הַחַיּוֹת הוֹצַרְכוּ לְבִרְכָּהּ, אֲלֵא מִפְּנֵי הַנַּחֲשׁ
שֶׁעָתִיד לִקְלֹלָה לָכֵךְ לֹא בִרְכֵן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה
הוּא בְּכָלֵל: פָּרוּ. לְשׁוֹן פִּרְי, כְּלוּמָר עֲשׂו
פִּירוֹת: וְרִבּוֹ. אִם לֹא אָמַר אֲלֵא פָּרוּ, הִיָּה
אֶחָד מִזְּלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר, וּבֹא וְרִבּוֹ
שֶׁאֶחָד מִזְּלִיד הִרְבָּה:**

**כַּגּ וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם
חַמִּישִׁי:**

וְהָיָה רִמְשׁ וְהָיָה צֶפֶר יוֹם חֲמִישָׁאִי:

כַּד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ

נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמָּה וְרִמְשׁ

וְחַיִּיתוֹ אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי כֵן:

וַאֲמַר יי תִּפֹּק אֶרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּתָא

לְזָנָהּ בְּעִיר וְרֶחֶשׁ וְחֹת אֶרֶץ לְזָנָהּ

וְהָיָה כֵן:

תּוֹצֵא הָאָרֶץ. הוּא שְׂפִירֶשֶׁתִּי שֶׁהַכֹּל נִבְרָא

מִיוֹם רֵאשׁוֹן וְלֹא הוּצְרְכוּ אֲלֵא לְהוֹצִיאָם:

נפש חיה. שיש בה חיות: ורמש. הם
שרצים, שהם נמוכים ורומשים על הארץ
ונראים כאילו נגדרים, שאין הלזכך ניכר.
כל לשון רמש ושרץ בלשוננו
קונמובי"ש:

בה ויעש אלהים את חית
הארץ למינה ואת הבהמה
למינה ואת כל רמש האדמה
למינה וירא אלהים כי טוב:
ועבד יי ית חות ארעא לזנה וית

בְּעִירָא לְזִנָּה וַיֵּת כָּל רַחֲשָׁא דְאַרְעָא

לְזִנּוּהִי וַחֲזָא יִי אֲרִי טֹב:

וַיַּעַשׂ. תְּקַנְם בְּצַבִּיזְנָם בַּתְּקוּנָן וּבְקוּמַתָּן:

כּוּ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם

בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וַיִּרְדּוּ

בְּדִגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם

וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל

הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יִי נַעֲבִיד אֵינֶשָׁא בְּצַלְמֵנָא

כְּדַמּוֹתָנָא וַיִּשְׁלֹטוֹן בְּנוֹנֵי יַמָּא וּבְעוֹפֵא

דְּשָׁמַיָא וּבְבַעֲיָרָא וּבְכָל אֲרֻעָא וּבְכָל

רַחֲשָׂא דְרַחֲשֵׁי עַל אֲרֻעָא:

נעשה אדם. ענותנותו של הקב"ה למדנו

מכאן, לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים

ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהן, וכשהוא דן

את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו,

שכן מצינו באחאב, שאמר לו מיכה

ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא

השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו,

וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו

**מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה,
וכן בגזירת עיריין פתגמא ובמאמר קדישיין
שאלתא, אף כאן בפמליא שלו נטל
רשות, אמר להם יש בעליונים כדמותי,
אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה
במעשה בראשית: נעשה אדם. אף על פי
שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום למינים
לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ
ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל
רשות מן הקטן, ואם כתב אעשה אדם, לא
למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם**

עצמו, ותשובתו כתובה בצדו, ויברא את
האדם, ולא כתיב ויבראו: בצלמנו. בדפוס
שלנו: כדמותנו. להבין ולהשכיל: וירדו
בדגת הים. יש בלשון הזה לשון רידוי
ולשון ירידה, זכה רודה בחיות ובהמות,
לא זכה, נעשה ירוד לפניהם והחיה
מושלת בו:

כֹּז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם
בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא
אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

וַיְבְרָא יי ית אדם בְּצִלְמָהּ בְּצִלְמֵא דיי

בְּרָא יִתְּהָ דְכַר וְנוֹקְבָא בְּרָא יִתְּהוֹן:

ויברא אלהים את האדם בצלמו. בדפוס

העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא

נברא בידיים, שנאמר ותשת עלי כפכה,

נעשה בחותם, כמטבע העשויה על ידי

רושם שקורין קוני"ץ, וכן הוא אומר

תתהפך כחומר חותם: בצלם אלהים ברא

אותו. פירש לך, שאותו צלם המתוקן לו,

צלם דיוקן יוצרו הוא: זכר ונקבה ברא

אותם. ולהלן הוא אומר ויקח אחת

מצלעותיו וגו', מדרש אנדה שנבראו שני

פרצופים בריאה ראשונה ואחר כך חלקן,

ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנבראו

שניהם בששי, ולא פירש לך כיצד

ברייתן, ופירש לך במקום אחר:

כה ויברך אתם אלהים ויאמר

להם אלהים פרו ורבו ומלאו

את הארץ וכבשה ורדו

בדגת הים ובעוף השמים

וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׁת עַל הָאָרֶץ:

וּבְרִיךְ יִתְהוֹן יי וְאֶמַר לְהוֹן יי פּוֹשׁוּ

וּסְגּוּ וּמְלוּ יֵת אֶרֶץ וּתְקוּפוּ עֲלֶיהָ

וּשְׁלוּטוּ בְּבוֹנֵי יָמָא וּבַעֲוֹפֵא דְשָׁמַיָא

וּבְכָל חַיָּתָא דְרַחֲשָׂא עַל אֶרֶץ:

וּבְבִשָּׁה. חֶסֶד וִי"ו, לְלַמֵּד שֶׁהַזְכָּר כּוֹבֵשׁ

אֶת הַנְּקֵבָה, שֶׁלֹּא תִהְיֶה יִצְאֲנִית, וְעוֹד

לְלַמֵּד, שֶׁהָאִישׁ שֶׁדָּרְכוּ לְכַבּוֹשׁ, מִצּוּחַ

עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְלֹא הָאִשָּׁה:

כֵּן וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נֹתַתִּי

לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע

אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת

כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פֶּרִי עֵץ זֶרַע

זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכֶלָה:

וַאֲמַר יי' הָאֵל יְהוָה לְכוֹן יֵת כָּל עֹסְבֵא

דְּבַר זֶרַעָה מְזֻדָּרַע דִּי עַל אֲפִי כָל

אֲרַעָא וְיֵת כָּל אֵילָנָא דִּי בֵה פִירִי

אֵילָנָא דְּבַר זֶרַעָה מְזֻדָּרַע לְכוֹן יִהְיֶה

לְמִיכָל:

לכם יהיה לאכלה. ולכל חית הארץ.
השוה להם בהמות וחיות למאכל, ולא
הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה
ולאכול בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחד
כלם, וכשבאו בני נח התיר להם בשר,
שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו', כירק
עשב שהתירתי לאדם הראשון, נתתי לכם
את כל:

וְלִכְלֹ חַיֵּי הָאָרֶץ וְלִכְלֹ עוֹף
הַשָּׁמַיִם וְלִכְלֹ רֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ

אֲשֶׁר בּוֹ נִפְשׁ חַיָּה אֶת כָּל

יֶרֶק עֹשֶׂב לְאֹכֶלָה וַיְהִי כֵן:

וְלֹכֵל חַיֹּת אֶרֶץ וְלֹכֵל עוֹפֹת דְּשָׁמַיָא

וְלֹכֵל דְּרָחֵשׁ עַל אֶרֶץ דִּי בַּה נִפְשָׁא

חַיָּתָא יַת כָּל יְרוֹק עֲסֻבָּא לְמִיכַל וְהָוָה

כֵּן:

לֹא וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר

עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי

עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:

וְחִזָּא יְיָ יִתְּ כָּל דֵּי עֲבַד וְהָא תִּקִּין
לְחֵדָא וְהָוָה רַמֵּשׁ וְהָוָה צִפֹּר יוֹם
שְׁתִּיתָאִי:

יוֹם הַשְּׁשִׁי. הוֹסִיף ה' בַּשְּׁשִׁי, בִּגְמַר מַעֲשֵׂה
בְּרָאשִׁית, לֵאמֹר שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם עַל מִנַּת
שִׁיקְבָּלוֹ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל חֲמֵשֶׁה חוֹמְשֵׁי
תּוֹרָה. דְּבַר אַחֵר, יוֹם הַשְּׁשִׁי, שֶׁכֻּלָּם תְּלוּיִם
וְעוֹמְדִים עַד יוֹם הַשְּׁשִׁי, הוּא שְׁשִׁי בִּסְיוֹן
הַמּוֹכֵן לְמַתָּן תּוֹרָה:

א וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל

צִבְאָם׃

וַאֲשֶׁתְּכָלֹ שָׁמַיָא וְאָרְעָא וְכָל

חַיֵּיהוֹן׃

ב וַיִּכַּל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת

בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלָאכְתּוֹ

אֲשֶׁר עָשָׂה׃

וַיִּשְׁצִי יְיָ בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה עֲבֹדָתָהּ דִּי

עֶבֶד וְנָח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָא מִכָּל

עֲבֹדְתָהּ דִּי עֶבֶד:

וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי. ר' שמעון

אומר, בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו,

צריך להוסיף מחול על הקודש, אבל

הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט

השערה ונראה כאלו כלה בו ביום. דבר

אחר, מה היה העולם חסר, מנוחה, באת

שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה

המלאכה:

ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם

הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ

שָׁבַת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר

בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

וּבְרִיךְ יי יְיָ יוֹמָא שְׁבִיעָא וְקַדִּישׁ

יְיָ אֱרִי בֵּה נַח מְכַל עֲבֹדָתָהּ דִּי בָרָא

יְיָ לְמַעַבְד:

ויברך ויקדש. ברכו במן, שכל ימות

השבוע ירד להם עומר לגלגולת, ובששי

לֶחֶם מִשְׁנָה. וּקְדָשׁוֹ בִּמְנוּחָה, שֶׁלֹּא יִרְדּוּ כָלֹל
בַּשַּׁבָּת, וְהַמִּקְרָא כְּתוּב עַל שֵׁם הָעֵתִיד:
אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת. הַמְּלָאכָה
שֶׁהִיטָּה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת, כִּפְלֵי
וַעֲשָׂאָה בַּשֵּׁשִׁי, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרֵשׁ בַּבְּרָאשִׁית
רַבֵּה:

ד שְׁנֵי אֱלֹהִים תּוֹלְדוֹת

הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָה

בְּיוֹם עָשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ

וְשָׁמַיִם:

אֶלֶּיִן תּוֹלְדֹת שָׁמַיָא וְאֶרְעָא כֹד

אֶתְבְּרִיאוּ בְיוֹמָא דִּי עֶבֶד יְיָ אֱלֹהִים

אֶרְעָא וְשָׁמַיָא:

אֵלֶּה. הַאֲמֹרִים לְמַעַלָּה: תּוֹלְדוֹת

הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בַּהֲבֵרָאם בְּיוֹם עֲשׂוֹת

ה'. לְלַמֵּד שְׂכָלָם נִבְרָאוּ בְרֵאשִׁיטָן. דְּבַר

אַחַר בַּהֲבֵרָאם, בַּה' בְּרֵאם, שְׁנֵאמַר בִּיה ה'

צוֹר עוֹלָמִים, בְּב' אוֹתִיּוֹת הִלְכוּ שֶׁל הַשֵּׁם,

יצר שני עולמים, ולמדך כאן שהעולם

הזה נברא בה"א, רמז שירדו הרשעים

למטה לראות שחת, בה"א זאת שסתומה

מכל צדדיה, ופתוחה למטה לרדת דרך

שם:

ה וְכָל־עֵיִחַ הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה

בְּאֶרֶץ וְכָל־עֹשֵׁב הַשָּׂדֶה טָרֵם

יִצְמַח כִּי לֹא הִמָּטִיר יִהְיֶה

אֱלֹהִים עַל־הָאֶרֶץ וְאָדָם אֵין

לְעֹבֵד אֶת־הָאֱדֹמָה:

וְכֹל אֵילָנִי חֶקְלָא עַד לֹא הָיוּ בְּאֶרֶץ

וְכֹל עֵסֶבָא דְּחֶקְלָא עַד לֹא צִמַּח אֶרֶץ

לֹא אָחִית מִטָּרָא יְיָ אֱלֹהִים עַל אֶרֶץ

וְאָנֹכִי לִית לְמַפְלַח יְתֵ אֲדַמָּתָא:

טַרְם יִהְיֶה בָאָרֶץ. כֹּל טַרְם שְׁבַמְקָרָא

לְשׁוֹן עַד לֹא הוּא, וְאִינוּ לְשׁוֹן קוֹדֶם, וְאִינוּ

נִפְעַל לֹמַר הַטָּרִים כְּאִשֶּׁר יֹאמַר הַקָּדִים,

וְזֶה מִזְכִּיָּה, וְעוֹד אַחֵר כִּי טַרְם תִּירְאוּן,

עַדִּיין לֹא תִירְאוּן. וְאִף זֶה תִּפְרֹשׁ עַדִּיין לֹא

הִיָּה בָאָרֶץ, כְּשֶׁנִּגְמְרָה בְּרִיאַת הָעוֹלָם

בששי קודם שנברא אדם, וכל עשב
השדה עדיין לא צמח, ובג' שכתוב ותוצא,
לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד
יום ששי, ולמה, כי לא המטיר, ומה טעם
לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את
האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים,
וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם,
התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות
והדשאים: ה' אלהים. ה' הוא שמו,
אלהים, שהוא שליט ושופט על כל
העולם, וכן פירוש זה בכל מקום לפי

בשׁוֹטוֹ, ה' שֶׁהוּא אֱלֹהִים:

וַיֵּאָד יַעֲקֹב מִן הָאָרֶץ וְהַשָּׂקָה

אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה:

וַעֲנָנָא הוּא סֹלֵק מִן אֶרֶעָא וְאַשְׁקִי יֵת

כָּל אֲפִי אֲדָמָתָא:

וַאֲד יַעֲקֹב. לַעֲנִין בְּרִייתוֹ שֶׁל אָדָם הַעֲלָה

הַתְּהוֹם, וְהַשָּׂקָה עֲנָנִים לְשֵׁרוֹת הָעֵפֶר,

וְנִבְרָא אָדָם, כְּגִבּוֹל זֶה שְׁנוֹתָן מֵיָם וְאַחֵר כִּךְ

לִשׁ אֶת הָעֵיסָה, אֵף כֹּאן וְהַשָּׂקָה, וְאַחֵר כִּךְ

וַיֵּצֵר:

וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם

עֶפְרָא מִן הָאֲדָמָה וַיַּפֵּחַ בְּאַפּוֹ

נְשִׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ

חַיָּה:

וַיִּבְרָא יי אֱלֹהִים יֵת אָדָם עֶפְרָא מִן

אֲדָמָתָא וַנִּפֹּחַ בְּאַפּוֹהִי נְשִׁמַתָּא דְחַיִּי

וְהָיוּ בְּאָדָם לְרוּחַ מִמֶּלְלָא:

וַיִּיצֶר. שְׁתֵּי יִצְרֹת, יִצְרָה לְעוֹלָם הַזֶּה

וַיִּצְרָה לְתַחֲיִית הַמַּתִּים, אֲבָל בְּבִהְמָה

**שאינה עומדת לדין, לא נכתב ביצירתה
שני יודי"ן: עפר מן האדמה. צבר עפרו
מכל האדמה, מארבע רוחות, שבכל מקום
שימות שם, תהא קולטתו לקבורה. דבר
אחר, נטל עפרו ממקום שנאמר בו מזבח
אדמה תעשה לי, הלואי תהא לו אדמה
כפרה ויוכל לעמוד: ויפח באפיו. עשאו
מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן
התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי
שביום ראשון נבראו שמים וארץ, בשני
ברא רקיע לעליונים, בשלישי תראה**

היבשה לתחתונים, ברביעי ברא מאורות
לעליונים, בחמישי ישרצו המים
לתחתונים, הוזקק בששי לבראות בו
מעליונים ומתחתונים, ואם לאו יש קנאה
במעשה בראשית, שיהיו אלו רבים על
אלו בבריאת יום אחד: לנפש חיה. אף
בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של
אדם חיה שבכולן, שנתוסף בו דעה
ודבור:

ח וַיִּפְּטַע יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן בְּעֶדֶן
מִקְדָּם וַיֵּשֶׁב שָׁם אֶת הָאָדָם

וַאֲשֶׁר יֵצֵר:

וְנָצִיב יי אֱלֹהִים גִּינָתָא בְּעֵדֶן

מִלְּקַדְמִין וְאֲשׁוּי תַּמָּן יֵת אָדָם דִּי

בְּרָא:

מקדם. במזרחו של עדן נטע את הגן, ואם

תאמר הרי כבר נאמר ויברא וגו' את האדם

וגו', ראיתי בברייתא של ר' אליעזר בנו

של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות שהתורה

נדרשת וזו אחת מהן, כלל שלאחריו

מעשה הוא פרטו של ראשון, ויברא את

הָאָדָם וְגו', זֶהוּ כָלָל, סַתֵּם בְּרִיאָתוֹ מִהֵיכָן
וּסְתֵם מַעֲשָׂיו, חֲזַר וּפִירֵשׁ וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים
וְגו', וַיִּצְמַח לוֹ גֵּן עֵדֶן, וַיְנִיחֵהוּ בְּגֵן עֵדֶן,
וַיִּפֹּל עָלָיו תְּרֵדְמָה, הַשּׁוֹמֵעַ סְבוּר שֶׁהוּא
מַעֲשֵׂה אַחֵר, וְאֵינוֹ אֵלָּא פֶּרֶטוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן.
וְכֵן אֵצֶל הַבְּהֵמָה חֲזַר וּכְתַב וַיֵּצֵר ה' וְגו' מִן
הָאֲדָמָה כֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה, כְּדֵי לִפְרֹשׁ וַיִּבֹּא
אֶל הָאָדָם לְקָרוֹת שֵׁם, וּלְלַמֵּד עַל הָעוֹפּוֹת
שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָרֶקֶק:

ט וַיִּצְמַח יְחֻזָּה אֱלֹהִים מִן
הָאֲדָמָה כָּל עֵץ נְחֻמָּד לְמִרְאָה

וְטוֹב לִמְאֹכַל וְעֵץ הַחַיִּים

בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב

וְרַע:

וְאֶצְמַח יִי אֱלֹהִים מִן אֶרֶץ כָּל אֵילָן

דְּמֶרְגָּג לְמַחְזִי וְטֹב לְמִיכַל וְאֵילָן חַיָּא

בְּמַצִּיעוֹת גִּינַתָּא וְאֵילָן דְּאֶכְלִין פִּירוּהִי

חֲכִימִין בֵּין טֹב לְבִישׁ:

וַיִּצְמַח. לַעֲנִין הַגֶּן הַכְּתוּב מִדְּבַר: בְּתוֹךְ

הַגֶּן. בְּאֶמְצַע הַגֶּן:

וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת

אֶת הַגֶּן וּמִנֶּשֶׁם יִפְרֹד וְהָיָה

לְאֶרְבֶּעָה רָאשִׁים:

וְנִהְיָה הוּא נֹפֵיק מֵעֵדֶן לְאֶשְׁקָאָה יֵת

גִּינָתָא וּמִתַּמָּן יִתְפָּרֵשׁ וְהָיָה לְאֶרְבֶּעָה

רִישֵׁי נְהָרִין:

יֵא שֵׁם הָאֶחָד פִּישוֹן הוּא

הַסֹּבֵב אֶת כָּל אֶרֶץ הַחַוִּילָה

אֲשֶׁר שֵׁם הַזֶּהָב:

שׁוּם חֵד פִּישׁוֹן הוּא מִקִּיף יֵת כָּל אֶרֶע

דְּחַוִּילָה דִּי תַמָּן דִּהֲבָא:

פִּישׁוֹן. הוּא נִלּוּם נַהֲר מִצָּרִים, וְעַל שֵׁם

שְׁמִימִיּוּ מִתְּבַרְכִּין וְעוֹלִין וּמִשְׁקִין אֶת

הָאָרֶץ נִקְרָא פִּישׁוֹן, כְּמוֹ וּפְשׁוּ פִּרְשִׁיו.

דְּבַר אַחֵר פִּישׁוֹן, שֶׁהוּא מִגְדֵּל פִּשְׁתָּן,

שֶׁנֶּאֱמַר אֶצֶל מִצָּרִים וּבֹשׁוּ עֹבְדֵי פִּשְׁתִּים:

יֵב וְזֶהָב הָאָרֶץ הִהוּא טוֹב שֵׁם

הַבְּדִלָּח וְאַבָּן הַנִּשְׁהָם:

וְדִהֲבָא דְאֶרֶעָא הִהִיא טַב תַּמָּן בְּדִלְחָא

וְאֲבֵי בִּרְלָא:

יְגִי וְשֵׁם הַנְּהָר הַשְּׁנִי גִיחוֹן הוּא

הַסּוֹבֵב אֶת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ:

וְשֵׁם נְהָרָא תְּנִינָא גִיחוֹן הוּא מִקִּיף

יֵת כָּל אֶרְעָא דְכוּשׁ:

גִיחוֹן. שֶׁהִיא הוֹלֵךְ וְהוֹמָה וְהַמִּיִּיתוּ גְדוּלָּה

מְאֹד, כְּמוֹ וְכִי יָגַח, שֶׁמִּנְגַּח וְהוֹלֵךְ וְהוֹמָה:

יְדִי וְשֵׁם הַנְּהָר הַשְּׁלִישִׁי חַדְקָל

הוּא הַחֲלֵל קֹדֶמֶת אֲשׁוּר

וְהִנֵּה הָרִבִּיעִי הוּא פֶּרֶת:

וְשׁוּם נִהְרָא תְּלִיתָא דִּיגֵלֵת הוּא

מִהֵלָךְ לְמַדִּינָחָא דְאַתּוּר וְנִהְרָא

רְבִיעָא הוּא פֶּרֶת:

חֲדַקְלָא שְׁמִימִיּוּ חֲדִין וּקְלִין: פֶּרֶת.

שְׁמִימִיּוּ פֶרֶין וּרְבִין, וּמִבְרִין אֵת הָאָדָם:

כּוּשׁ וְאַשּׁוּר. עַדִּיין לֹא הִיוּ, וּכְתַב הַמִּקְרָא

עַל שֵׁם הָעֵתִיד: קִדְמַת אַשּׁוּר. לְמִזְרַחָה

שֶׁל אַשּׁוּר: הוּא פֶּרֶת. הַחֲשׁוֹב עַל כּוֹלָם,

הַנִּזְכָּר עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

טוֹ וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם

וַיַּנְחֵהוּ בְּגֶן עֵדֶן לְעִבְדָּהּ

וְלִשְׁמֶרָהּ:

וַדְבַר יי אֱלֹהִים יְיָ אָדָם וְאֲשֶׁרֶיהָ

בְּגִינֶתָא דְעֵדֶן לְמַפְלְחָהּ וְלִמְטָרָהּ:

וַיִּקַּח. לְקַחוּ בַּדְּבָרִים נְאֻמִּים, וּפְתַחוּ לִיכְנָס:

טז וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עַל הָאָדָם

לֵאמֹר מִכָּל עֵץ הָגֶן אָכֹל

תֹּאכֹל:

וּפָקִיד יְיָ אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמִימָר מְכֹל

אֵילָן גִּינֹתָא מִיכֹל תִּיכּוֹל:

וְיִמְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא

תֹּאכֹל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ

מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

וַיֹּאמֶר דָּאֲכָלִין פִּירוּהִי חֲכִימִין בֵּין טַב

לְבִישׁ לֹא תִיכּוֹל מִנָּה אֲרִי בְיוֹמָא

דְּתִיכּוֹל מִנָּה מִימַת תָּמוּת:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא טוֹב

הַיּוֹת הָאָדָם לְבָדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ

עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ:

וַאֲמַר יי אֱלֹהִים לֹא תִקֵּין לְמַהְוֵי אָדָם

בְּלַחְדוּהִי אֶעֱבֹד לָהּ סִמֵּךְ לְקַבְּלָהּ:

לֹא טוֹב הַיּוֹת זָגוֹ. שְׁלֹא יֵאמְרוּ שְׁתֵּי

רֵשׁוּיֹת הֵן, הַקֵּב"ה בַּעֲלִיּוֹנִים יַחִיד וְאֵין לוֹ

זָג, וְזֶה בַּתְּחַתּוֹנִים וְאֵין לוֹ זָג: עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ.

זָכָה עֵזֶר, לֹא זָכָה כְּנֶגְדּוֹ לְהַלְחֵם:

יט וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים מִן

הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת

כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל

הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה יִקָּרָא לוֹ

וְכָל אֲשֶׁר יִקָּרָא לוֹ הָאָדָם

נִפְשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

וַיִּבְרָא יי אֱלֹהִים מִן אֲרֶעָא כָּל חַיֹּת

בָּרָא וַיֵּת כָּל עוֹפֵא דְשָׁמַיָא וַאֲיֵתָהּ לֹות

אָדָם לְמַחְזִי מֶה יִקָּרֵי לָהּ וְכָל דֵּי הִוָּה

קָרֵי לָהּ אָדָם נִפְשָׁא חַיָּתָא הוּא שְׁמָה:

וַיֵּצֵר וְגו' מִן הָאָדָמָה. הִיא יִצְרָה הִיא
עֲשִׂיָּה הָאֲמֹרָה לְמַעַלָּה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת
חַיַּת הָאָרֶץ וְגו', אֵלֹא בֹא וּפִירֵשׁ שֶׁהַעֲוֹפֹת
נִבְרְאוּ מִן הָרֶקֶק, לְפִי שֶׁאָמַר לְמַעַלָּה מִן
הַמֵּיִם נִבְרְאוּ, וְכֵאן אָמַר מִן הָאָדָמָה
נִבְרְאוּ. וְעוֹד לְמִדָּךְ כֵּאן, שֶׁבִּשְׁעַת יִצְרָתָן,
מִיָּד בּוֹ בְּיוֹם, הִבִּיֵּאֵם אֶל הָאָדָם לְקָרוֹת
לָהֶם שֵׁם. וּבִדְבָרֵי אֲגֵדָה יִצְרָה זֶה לְשׁוֹן
רִידוֹי וְכַבּוּשׁ, כִּמוֹ כִּי תִצּוֹר אֶל עֵיר,
שֶׁכַּבֵּשׁן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל אָדָם: וְכֹל אֲשֶׁר
יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה וְגו'. מִרְסָהוּ

ופרשהו, כל נפש חיה אשר יקרא לו

האדם שם, הוא שמו לעולם:

ב שְׁלִישִׁי וַיִּקְרָא

הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה

וְלָעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלְכָל חַיַּת

הָאֲדָמָה וְלָאָדָם לֹא מָצָא עֶזְרָ

כְּנֶגְדּוֹ:

וַיִּקְרָא אָדָם שְׁמֵהוּ לְכָל בְּעִירָא וְלָעוֹפָא

דְּשָׁמַיָּא וְלִכְלִ חוֹת בְּרָא וּלְאָדָם לֹא

אֲשַׁכַּח סִמּוֹן לְקַבְּלָהּ:

וּלְאָדָם לֹא מִצָּא עֵזֶר:

כֹּא וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תִּרְדְּמָה

עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת

מִצֵּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר

תַּחַתָּהּ:

וַרְמָא יִי אֱלֹהִים שִׁינְתָּא עַל אָדָם

וַדְמָן וַנְסִיב חֲדָא מִעֲלֵעוּהִי וּמְלִי

בְּשָׂרָא תַּחֲוֹתֶיהָ:

וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תִּרְדְּמָה. כִּשְׁהִבִּיאַן,
הִבִּיאַן לִפְנֵיו כָּל מִין וּמִין, זָכָר וּנְקֵבָה,
אָמַר, לְכֻלָּם יֵשׁ בֶּן זֶזֶג וְלִי אֵין בֶּן זֶזֶג, מִיד
וַיִּפֹּל: מִצְלָעֹתָיו. מִסְטְרִיו, כְּמוֹ וּלְצֻלָּע
הַמִּשְׁכָּן, זֶהוּ שְׁאִמְרוּ שְׁנֵי פִרְצוֹפִין נִבְרְאוּ:
וַיִּסְגֹּר. מִקּוֹם הַחֶתֶד: וַיֵּשֶׁן וַיִּקַּח. שְׁלֹא
יֵרָאָה חֲתִיכַת הַבָּשָׂר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְרְאָה,
וְתַבְזָּה עָלָיו:

כַּבֵּיבֶן יִחְוָה אֱלֹהִים אֶת הַצִּלָּע

אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה

וַיָּבֵאָהּ אֶל הָאָדָם:

וַבֵּנָא יִי אֱלֹהִים יְתֹעֲלֶעָ דְּנָסִיב מִן

אָדָם לְאַתָּתָא וְאַיְתָהּ לְוֹת אָדָם:

וַיִּבֶן. כַּבְּנִין, רַחְבָּה מַלְמָטָה וְקִצְרָה

מַלְמַעְלָה, לְקַבֵּל הוֹלָד, כְּאוֹצֵר שֶׁל חֲטִיִּם

שֶׁהוּא רַחֵב מַלְמָטָה וְקִצְרָה מַלְמַעְלָה, שֶׁלֹּא

יִכְבִּיד מִשְׁאֵו עַל קִירוֹתָיו: וַיִּבֶן אֶת הַצִּלְעַ

לְאִשָּׁה. לְהִיּוֹת אִשָּׁה, כְּמוֹ וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ

גְּדֵעוֹן לְאִפּוֹד, לְהִיּוֹת אִפּוֹד:

כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפֶּעַם

עָצָם מֵעֲצָמִי וּבֶשֶׁר מִבְּשָׁרִי

לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ

לִקְחָהּ זֹאת:

וַאֲמַר הָאָדָם הִדָּא זְמַנָּא גְרָמָא מִגְרָמִי

וּבִסְרָא מִבְּסָרִי לְדָא יִתְקַרֵּי אֶתְתָּא אֲרִי

מִבְּעֵלָא נְסִיבָא דָּא:

זאת הפעם. מלמד שבא אדם על כל

בהמה וחיה, ולא נתקררה דעתו עד שבא

עַל חוּה: לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ

וְגו'. לְשׁוֹן נֹפֶל עַל לְשׁוֹן, מִכֵּאן שֶׁנִּבְרָא

הָעוֹלָם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ:

כִּדְּעַל כֵּן יִעָזֵב אִישׁ אֶת אָבִיו

וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ

לְבֶשֶׁר אֶחָד:

עַל כֵּן יִשְׁבּוֹק גִּבּוֹר בֵּית מִשְׁכְּבִי אֲבוֹהֵי

וְאִמָּה וְיִדָּבֶק בְּאִתְתָּהּ וְיִהְיוּ לְבִסְרָא

חֵד:

על כן יעזב איש. רוח הקדש אומרת כן,
לאסור על בני נח העריות: לבשר אחד.
הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה
בשרם אחד:

כה־וַיְהִי־שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם
וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יָתַב־שָׁשׁוּ:

וְהוּא תְרוּיָהוּן עֲרֻטִּילָאִין אָדָם וְאִתְתָּהּ
וְלֹא מִתְכַּלְמִין:

ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך
צניעות להבחין בין טוב לרע, ואף על פי

שנתנה בו דעה לקרות לו שמות, לא נתן
בו יצר הרע, עד אכלו מן העץ ונכנס בו
יצר הרע, וידע מה בין טוב לרע:

בראשית פרק-ג

א וְהִנֵּחַשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיֵּת
הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֵל הָאִשָּׁה אַף
כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ
מִכָּל עֵץ הָעֵדֶן:

וְחַוְיָא הָוָה חֲכִים מִכָּל חַיֵּת בְּרָא דִּי

עֶבֶד יְיָ אֱלֹהִים וַאֲמַר לְאַתָּתָא

בְּקוֹשְׁטָא אֲרִי אֲמַר יְיָ לֹא תִיכָלוֹן מְכַל

אֵילָן גִּינְתָא:

והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה

לו לסמוך ויעש לאדם ולאשתו כתנות

עור וילבישם, אלא ללמדך מאיזו סבה

קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים

ועסוקים בתשמיש לעין כל, ונתאזה לה:

ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו היתה

מפלתו, ערום מכל ארור מכל: אף כי

אמר וגו'. שמא אמר לכם לא תאכלו מכל

וגו', ואף על פי שראה אותם אוכלים

משאר פירות, הרבה עליה דברים, כדי

שתשיבנו ויבא לדבר באותו העץ:

ב וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֵל הַנָּחֶשׁ

מִפְּרֵי עֵץ הַגָּן נָאכֵל:

וַאֲמַרְתְּ אֶתְּתָא לְחַיָּא מִפִּירֵי אֵילָן

גִּינְתָא נִיכּוּל:

ג וּמִפְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגָּן

אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ

וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן תָּמּוּתוּן:

וּמִפִּירֵי אֵילָנָא דִּי בְמִצִּיעוֹת גִּינָתָא

אָמַר יי לֹא תִיכְלוּן מִנָּה וְלֹא תִקְרְבוּן

בָּהּ דִּילְמָא תָּמוּתוּן:

וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ. הוֹסִיפָה עַל הַצּוּי, לְפִיכָךְ

בָּאָה לִידֵי גִרְעוֹן, הוּא שְׁנֹאמַר אֵל תּוֹסֶף עַל

דְּבָרֵיו:

דִּיאָמַר הַנֶּחֱשׁ אֵל הָאִשָּׁה לֹא

מֹות תִּמּוּתֹון:

וַאֲמַר חַיָּא לְאַיְתָּא לָא מֹות תִּמּוּתֹון:

לָא מֹות תִּמּוּתֹון. דַּחְפָּה עַד שְׁנַגְעָה בּוּ,

אִמַּר לָהּ כֵּשֶׁם שְׂאִין מִיתָה בְּנִגְיָעָה כַּךְ אִין

מִיתָה בְּאַכִּילָה:

הָ כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם

אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם

וְהָיִיתֶם כְּאֱלֹהִים יֵדְעִי טוֹב

וְרָע:

אֲרִי גִלִּי קָדָם יִי אֲרִי בְיוֹמָא דְּתִיכְלוֹן

מִנָּה וְיִתְפַּתַּחן עֵינֵיכֹון וְתִהְיוֹן כְּרִבְרִין

חֲכִימִין בֵּין טַב לְבִישׁ:

כי יודע. כל אומן שונא את בני אומנותו,

מן העץ אכל וברא את העולם: והייתם

כאלהים. יוצרי עולמות:

וְתִתְּרֵא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ

לִמְאֹכַל וְכִי תֹאכֶל הוּא

לְעֵינֵיהֶם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל

וְתִקַּח מִפְּרִיֹו וְתֹאכַל וְתִתֶּן גַּם

לְאִישָׁה עִמָּה וְיֹאכַל:

וְחַזַּת אֶת־תֹּא אֲרִי טֹב אֵילָן לְמִיכָל

וְאֲרִי אִסִּי הוּא לְעֵינֵינוּ וּמִרְגֵּג אֵילָנָא

לְאַסְתַּכְלָא בֵּה וְנִסִּיבַת מֵאִבָּה וְאַכְלַת

וַיִּהְיֶה אֵף לְבַעֲלָה עִמָּה וְיֹאכַל:

וְתִרָא הָאִשָּׁה. ראתה דבריו של נחש

והנאו לה והאמינתו: כי טוב העץ. להיות

באלהים: וכי תאזה הוא לעינים. כמו

שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד

לְהַשְׁכִּיל. כִּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ יוֹדְעֵי טוֹב וְרָע:

וְתַתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ. שֶׁלֹּא תִמּוֹת הִיא וִיחִיָּה

הוּא וְיֵשׂא אַחֶרֶת: גַּם. לְרַבּוֹת בַּהֶמָּה וַחֲיָה:

וְלַתִּפְקַחָנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיִּדְעוּ

כִּי עֵירֻמָּם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ

תֵּאֲנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת:

וְאֶת־פֶּתְחָא עֵינֵי תִרְוִיהוֹן וַיִּדְעוּ אֲרִי

עֲרִטִּילָאִין אִינוֹן וַחֲטִיטוֹ לְהוֹן טִרְפִּי

תֵּאֲנִין וַעֲבָדוּ לְהוֹן זֶרְזִין:

ותפקחנה וגו'. לענין החכמה דבר הכתוב,
ולא לענין ראייה ממש, וסוף המקרא
מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף
הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו
וידעו כי עירומים הם, מצוה אחת היתה
בידם ונתערטלו הימנה: עלה תאנה. הוא
העץ שאכלו ממנו, בדבר שנתקלקלו בו
נתקנו, אבל שאר העצים מנעום מליטול
עליהם. ומפני מה לא נתפרסם העץ,
שאיין הקב"ה חפץ להונות בריה, שלא
יכלימוהו ויאמרו זה שלקה העולם על

ידו.:

ח וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל יְהוָה

אֱלֹהִים מִתְּהִלָּה בְּגִן לְרוּחַ

הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם וַאֲשֶׁתוֹ

מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ

הָגֶן:

וַיִּשְׁמְעוּ יְת קל מִימְרָא דִּי אֱלֹהִים

מִתְּהִלָּה בְּגִינְתָא לְמַנַּח יוֹמָא וַאֲיִטְמַר

אָדָם וַאֲתַתָּה מִן קָדָם יי אֱלֹהִים בְּגוֹ

אֵילָן גִּינְתָּא:

וַיִּשְׁמְעוּ. יֵשׁ מִדְרָשִׁי אֲגָדָה רַבִּים, וְכַבֵּר
סְדֵרוֹם רַבּוֹתֵינוּ עַל מְכוֹנָם בְּבִרְאשִׁית רַבָּה
וּבְשָׂאֵר מִדְרָשׁוֹת, וְאֲנִי לֹא בָאתִי אֲלֹא
לְפִשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, וְלֹאֲגָדָה הַמִּישֶׁבֶת
דְּבֵרֵי הַמִּקְרָא דְּבֵר דְּבוּר עַל אוֹפֲנִיּוֹ:
וַיִּשְׁמְעוּ. מָה שִּׁמְעוּ, שִׁמְעוּ אֶת קוֹל
הַקַּב"ה שֶׁהִיא מִתְהַלֵּךְ בִּגְנוֹ: לְרוּחַ הַיּוֹם.
לְאוֹתוֹ רוּחַ שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה מִשָּׁם, וְזוֹ הִיא
מִעֶרְבִית, שֶׁלִּפְנוֹת עֶרֶב חֲמָה בְּמִעֶרֶב וְהִמָּה
סִרְחוֹ בַּעֲשִׂירִית:

ט וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל

הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה:

וַיִּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לָאָדָם וַאֲמַר לֵה אֲנִי

אֶת:

איכה. יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס

עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם

יעניש'הו פתאום. וכן בקין אמר לו אי הבל

אחיד, וכן בבלעם מי האנשים האלה

עמך, ליכנס עמ'הם בדברים, וכן בחזקיהו

בשלו'חי מרודך בלאדן:

וַיֹּאמֶר אֶת קוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בְּגֶן

וְאִירָא כִּי עֵירָם אֲנֹכִי

וַאֲחֵבֵא:

וַאֲמַר יְת קל מִימָרְךָ שָׁמַעְתִּי בְּגִינְתָא

וְדַחִילִית אֲרִי עֲרִטִילֵאִי אֲנָא

וַאֲיִטְמָרִית:

וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירָם

אַתָּה הֲמֹן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ

לִבְלֹתִי אֲכַל מִמֶּנּוּ אַכְלָת:

וַאֲמַר מִן חַי לָךְ אֲרִי עֲרִטִילֹאִי אֶת־

הַמִּן אֵילָנָא דְּפִקְדָתְךָ בְּדִיל דְּלֹא

לְמִיכַל מִנֶּה אֲכָלָתִּי:

מִי הִגִּיד לָךְ. מֵאִין לָךְ לְדַעַת מָה בִּשְׁתִּישׁ

בְּעוֹמֵד עֵרוֹם: הַמִּן הָעֵץ. בַּתְּמִיָּה:

יב וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר

נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נְתָנָה לִי מִן

הָעֵץ וָאֲכָלָה:

וַאֲמַר הָאָדָם אֶתְתָּא דִּיהֲבָת עָמִי הִיא

יְהִי לִי מִן אֵילָנָא וְאֶכְלִית׃

אשר נתתה עמדי. כאן כפר בטובה:

יְיָ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְאִשָּׁה

מַה זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר

הָאִשָּׁה הִנֵּחַשׁ הַשִּׂיָּאָנִי וְאֶכֹּל׃

וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְאַתָּתָא מַה דָּא

עֲבַדְת וַאֲמַרְת אַתָּתָא חוּיָא אֶטְעִינִי

וְאֶכְלִית׃

השִׂיָּאָנִי. הִטְעֵנִי, כִּמוֹ אֵל יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם

חזקיהו:

יְדֹוּאֲמַר יְהוָה אֱלֹהִים אֵל

הַנֶּחֱשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּר

אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת

הַשָּׂדֶה עַל גִּחְנֹךְ תֵּלֶךְ וְעֶפֶר

תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

וְאָמַר יי אֱלֹהִים לְחוּיָא אֲרִי עֲבַדְתָּ דָּא

לִיט אַתָּה מִכָּל בְּעִירָא וּמִכָּל חוֹת בָּרָא

עַל מַעַךְ תִּיזִיל וְעֶפְרָא תִיכּוּל כָּל יוֹמֵי

תִּיּוֹן:

**כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים
בזכותו של מסית, שאילו שאלו למה
עשית זאת, היה לו להשיב דברי הרב
ודברי התלמיד דברי מי שומעין: מכל
הבהמה ומכל חית השדה. אם מבהמה
נתקלל, מחיה לא כל שכן, העמידו
רבותינו מדרש זה במסכת בכורות, ללמד
שימי עיבורו של נחש שבע שנים: על
גחונך תלך. רגלים היו לו ונקצצו:**

טו וְאֵיבָה אֲשֵׁית בֵּינָךְ וּבֵין

הָאִשָּׁה וּבֵין זֶרְעֶךָ וּבֵין זֶרְעָהּ

הוּא יִשְׁוֹפֶךְ רֹאשׁ וְאֶתָּה

תִּשְׁוֹפְנוּ עִקְבִּי:

וְדַבְּבוּ אִשִּׁי בֵּינָךְ וּבֵין אֶתָּתָא וּבֵין

בְּנֶךָ וּבֵין בְּנֵהָ הוּא יְהִי דְּכִיר לָךְ מִזֶּה

דְּעַבְדָּתָּ לָהּ מִלְּקַדְמִין וְאַתָּה תִּהְיֶה נָטִיר

לָהּ לְסוֹפָא:

וְאֵיבָה אֲשֵׁית. אַתָּה לֹא נִתְכוּזֶנָּה אֲלֵא

**שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא
את חוה, ולא באת לדבר אל חוה תחלה
אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות,
ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך ואיבה
אשית: ישופך. יכתתך, כמו ואכות אותו,
ותרגומו ושפית יתיה: ואתה תשופנו
עקב. לא יהא לך קומה, ותשכנו בעקבו,
ואף משם תמיתנו. ולשון תשופנו, כמו
נשף בהם, כשהנחש בא לנשוך הוא נושף
במין שריקה, ולפי שהלשון נופל על
הלשון, כתב לשון נשיפה בשניהם:**

טו אֵל הָאֱלֹהִים אָמַר הָרֶבֶה

אֶרֶב עֲצָבוֹנָךְ וְהִרְנָךְ בְּעֶצֶב

תִּלְדִּי בָנִים וְאֵל אֵי־שֶׁךְ

תִּשְׁקָתְךָ וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ:

לְאַתָּתָא אָמַר אֲסַגָּא אֲסַגִּי צַעֲרִיכִי

וְעֵדוּיִכִּי בַּצַּעַר תִּלְדִּי בָנִין וְלֹות בַּעֲלָךְ

תִּהְיֶה תְּאוֹבָתִיךָ וְהוּא יִשְׁלֹט בָּךְ:

עצבונך. זה צער גידול בנים: והרנך. זה

צער העבור: בעצב תלדי בנים. זה צער

הלידה: ואל אישך תשוקתך. לתשמיש,

ואף על פי כן אין לך מצה לתובעו בפה,

אלא הוא ימשול בך, הכל ממנו ולא ממך:

תשוקתך. תאותך, כמו ונפשו שוקקה:

וְלֹא־אָדָם אָמַר כִּי שְׁמַעְתָּ לְקוֹלִי

אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי וְתֹאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר

צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל

מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה

בְּעֲבוּרְךָ בְּעֶצְבוֹן תֹּאכֶלְנָה כָּל־

יְמֵי חַיֵּיךָ:

וְלֹאֲדָם אָמַר אֲרִי קִבֵּילָתְךָ לְמִימַר

אֶתְּתֶךָ וְאֶכְלָתְךָ מִן אֵילָנָא דִּי פִקִּידְתֶּךָ

לְמִימַר לָא תִיכּוּל מִנָּה לִיטָא אֶרְעָא

בְּדִילָךְ בְּעֵמֶל תִּיכְלִינָה כָּל יוֹמֵי חַיֵּיךָ:

אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרְךָ. תַּעֲלֶה לְךָ

דְּבָרִים אֲרוּרִים, כַּגּוֹן זְבוּבִים וּפְרַעוּשִׁים

וְנִמְלִים, מִשְׁלַל לִיוְצָא לְתַרְבוֹת רַעָה,

וְהַבְרִיּוֹת מִקְלָלוֹת שְׂדִים שִׁינֵק מֵהֶם:

יֵחַ וְקוֹץ וְדִרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ

וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:

וְכוֹבֵין וְאַטְדִין תַּצְמַח לָךְ וְתִיכּוֹל יֵת

עֲסֹבָא דְחֶקְלָא:

וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ. הָאֲרֵץ,

בִּשְׁתַּזְרַעְנָה מִיְּנֵי זֵרַעִים, תַּצְמִיחַ קוֹץ

וְדַרְדַּר קוֹנֵדֶם וְעַכְבִּיּוֹת, וְהֵן נֹאכְלִים עַל

יְדֵי תִיקוֹן. וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה. וְמָה

קָלָלָהּ הִיא זֹ, וְהִלָּא בִּבְרָכָה נֹאמַר לֹו הִנֵּה

נִתַּתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרַע זֹרַע וְגו', אֲלֹא

מָה אֲמֹר כֹּאן בְּרֹאשׁ הָעֵנִיךְ, אֲרוּרָה

האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, ואחר
העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך,
כשתזרענה קטניות או ירקות גנה, היא
תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי
שדה, ועל ברחך תאכלם:

יט בְּזַעַת אֲפִיךָ תֹאכֵל לֶחֶם עַד
שׁוֹבְךָ אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה
לִקְחָתָּ כִּי עָפָר אֶתָּה וְאֶל עָפָר
תִּשׁוּב:

בְּזַעַתָּה דֹּאפֶךָ תִּיכּוֹל לֶחֶמָּה עַד

דְּתִיתוּב לְאַרְעָא דְּמִנֵּה אֶתְבְּרִיתָא אַרִי

עֶפְרָא אֶת וְלַעֲפָרָא תִתוּב:

בזעת אפֿיךָ. לאחר שתטרח בו הרבה:

כְּוִיקָרָא הָאָדָם שֵׁם אֲשֶׁתּוֹ חוּה

כִּי הוּא הִיתָה אִם כָּל חֵי:

וְקָרָא אָדָם שׁוּם אֶתְתָּה חוּה אַרִי הִיא

הֵוֹת אִמָּא דְּכָל בְּנֵי אֲנָשָׁא:

ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון

ויקרא האדם שמות, ולא הפסיק, אלא

ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו
חווה, כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר
בנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי
שכתב ויהיו שניהם ערומים, סמך לו
פרשת הנחש, להודיעך, שמתוך שראה
אותם ערומים וראה אותם עסוקים
בתשיב, נתאווה לה ובא עליהם
במחשבה ובמרמה: חווה. נופל על לשון
חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר
מה הוה לאדם בלשון חיה:

כא וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם

וְלֹא־שָׂתוּ כְּתָנוּת עֹזר

וְיִלְבְּשֵׁם:

וְעַבַּד יי אֱלֹהִים לְאָדָם וְלֹא־תִהְיֶה
לְבוֹשֵׁין דִּיקָר עַל מִשְׁךְ בְּשָׂרִיהוּן
וְאִלְבִּישֵׁנוּ:

כתנות עזר. יש דברי אגדה אומרים
חלקים בצפורן היו מדובקים על עזרן.
ויש אומרים דבר הבא מן העזר, כגון צמר
הארנבת שהוא רך וחס, ועשה להם
כתנות ממנו:

כב רביעי ויאמר יהוה

אלהים הן האדם היה באחד

ממנו לדעת טוב ורע ועתה

פן ישלח ידו ולקח גם מעץ

החיים ואכל וחי לעולם:

ואמר יי אלהים האדם הוה יחידי

בעלמא מנה למידע טב וביש וכען

דִּילְמָא יוֹשִׁיט יְדָהּ וַיִּסַּב אֶף מֵאִלָּן

חַיִּיא וַיִּכּוֹל וַיַּחֲי לְעָלָם:

הִיָּה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ. הֲרִי הוּא יַחֲיד

בְּתַחֲתוֹנִים כְּמוֹ שֶׁאֲנִי יַחֲיד בְּעֲלִיוֹנִים, וְזֶה

הֵיא יַחֲידָתוֹ, לְדַעַת טוֹב וְרַע, מֶה שֶׁאֵין בּוֹ

בְּבִהמָה וַחֲיָה: וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְגו'.

וּמִשִּׁיחִיה לְעוֹלָם, הֲרִי הוּא קָרוֹב לְהַטְעוֹת

הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו, וְלֹאמַר אֶף הוּא אֹלֹהָ. וַיֵּשׁ

מִדְרָשִׁי אֲגָדָה, אֲבָל אֵין מִיּוֹשְׁבֵין עַל

פְּשׁוּטוֹ:

בג וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֹּן

עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר

לָקַח מִנֶּשֶׁם:

וַיִּשְׁלַח יי אֱלֹהִים מִגִּינַת דֵּעַן

לְמַפְלַח יַת אֲדָמָתָא דְאַתְבָּרִי מִתְמִין:

בד וַיִּגְרֶשׁ אֶת הָאָדָם וַיִּשְׁכַּן

מִקְנָדָם לָגֹן עֵדֶן אֶת הַכְּרִבִּים

וְאֵת לֶהֱטֶה הַחֵרֶב הַמַּת־הַפֹּכֶת

לְשִׁמּוֹר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים:

וְתָרַךְ יֵת אָדָם וְאֲשֵׁרִי מִלְּקַדְמִיּוֹן

לְגִינְתָּא דְעֵדֶן יֵת כְּרוּבִיא וְיֵת שְׁנֵן

חֲרָבָא דְמַתְּהַפְכָּא לְמִיטָר יֵת אוֹרַח

אֵילָן חַיִּיא:

מקדם לגן עדן. במזרחו של גן עדן, חוץ

לגן: את הכרובים. מלאכי חבלה: החרב

המתהפכת. ולה להט לאיים עליו

מלכנום עוד לגן. תרגום להט שגן, כמו

שלף שגנא ובלשון לע"ז למ"א. ומדרש

אגדה יש, ואני איני בא אלא לפשוטו:

א וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ

וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר

קָנִיתִי אִישׁ אֶת יְהוָה:

וְאָדָם יָדַע יְת חַוָּה אֶתֶּתָהּ וַעֲדִיאת

וַיֵּלֶד יְת קַיִן וַאֲמַרְת קָנִיתִי גִבֹּרָא

(מִן) קָדָם יי:

והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה,

קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון

והלידה, שאם כתב וידע אדם, נשמע

שלאחר שנטרד היו לו בנים: קין. על שם
קניתי: את ה'. כמו עם ה', כשברא אותי
ואת אישי, לבדו בראנו, אבל בזה שותפים
אנו עמו: את קין את אחיו את הבל. ג'
אתים ריבויים הם, מלמד שתאומה נולדה
עם קין, ועם הבל נולדו שנים, לכך נאמר
ותוסף:

ב ותִּסֶּף לִלְדֹת אֶת אָחִיו אֶת
הָבֶל וַיְהִי הָבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן
הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

וְאוֹסִיפֹת לְמִילֵד יֵת אַחֲוֵהִי יֵת הַבֶּל
וְהָוָה הֶבֶל רָעִי עֲנָא וְקִין הָוָה פֶּלֶח
בְּאֶרֶעֶא:

רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה, פירש
לו מעבודתה:

ג וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קִין
מִפְּרֵי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:
וְהָוָה מִסּוֹף יוֹמִין וַאֲתִי קִין מֵאֲבָא
דְּאֶרֶעֶא תְּקַרְבָּתָא קָדָם יי:

מפרי האדמה. מן הגרוע. ויש אגדה

שאומרת זרע פשתן היה.:

ד וְהָבֵל הַבִּיָּא גַם הוּא

מִבְּכֹרוֹת צֵאֲנוּ וּמֵחֶלְבֶּהוּן

וַיִּשַׁע יֶחֱזֶה אֶל הָבֵל וְאֶל

מִנְחָתוֹ:

וְהָבֵל אֵיתִי אַף הוּא מִבְּכִירִי עֲנֵה

וּמִשְׁמֵנֶהוּן וְהִוֹת רַעְוָא מִן קָדָם יי

בְּהָבֵל וּבְקוֹרְבָנָה:

וַיֵּשַׁע. וַיִּפֶּן. וְאֵל מִנַּחְתּוֹ לֹא שָׁעָה, לֹא
פָּנָה. וְכֵן וְאֵל יִשְׁעוֹ, אֵל יִפְנוֹ. וְכֵן שָׁעָה
מֵעַלְיוֹ, פָּנָה מֵעַלְיוֹ: וַיֵּשַׁע. יִרְדֶּה אִישׁ
וּלְחַבֵּה מִנַּחְתּוֹ:

ה וַאֲלֵ בָּרִין וַאֲלֵ מִנַּחְתּוֹ לֹא
שָׁעָה וַיִּחַר לְבָרִין מְאֹד וַיִּפְּלוּ
פָּנָיו:

וּבְקִינִין וּבְקוֹרְבָנָה לֹא הָיוּ רַעְיוֹא וְתִקְרָה
לְקִינִין לְחֻדָּא וְאֶתְכַבֵּישׁוּ אֲפֹהִי:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל קַיִן לָמָּה

חָרָה לָךְ וְלָמָּה נִפְּלוּ פָנֶיךָ׃

וַיֹּאמֶר יי לָקַיִן לָמָּה תִּקְיָה לָךְ וְלָמָּה

אֶת־כְּבִישׁוֹ אֶפְיָךְ׃

ז הֲלוֹא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם

לֹא תִיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ

וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל

בּוֹ׃

הֲלֹא אִם תוּטִיב עוֹבְדֶךָ יִשְׁתַּבַּח לָךְ

וְאִם לֹא תוּטִיב עִוְבָדְךָ לְיוֹם דִּינָא

חֲטָאָךְ נָטִיר דִּיעָתִיד לְאַתְפָּרְעָא מִנָּךְ

אִם לֹא תִתּוּב וְאִם תִּתּוּב יִשְׁתַּבֵּק לָךְ:

הֲלֹא אִם תִּיטִיב. כְּתִרְגוּמוֹ פִּירוּשׁוֹ: לִפְתַּח

חֲטֹאת רֹבֵץ. לִפְתַּח קִבְרָךְ חֲטֹאתְךָ

שְׁמוֹר: וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ. שֶׁל חֲטֹאת, הוּא

יֵצֵר הָרַע, תָּמִיד שׁוֹקֵק וּמִתְאוּזָה

לְהַכְשִׁילְךָ: וְאַתָּה תִּמְשַׁל בּוֹ. אִם תִּרְצֶה

תִּתְּגַבֵּר עָלָיו:

ח וַיֹּאמֶר קִין אֶל הָבֶל אָחִיו

וַיְהִי בְּהֵיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן

אֶל הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ׃

וַאֲמַר קַיִן לְהָבֶל אַחֹהִי וְהָיָה בְּמַהֲוִיהוֹן

בְּחֶקְלָא וָקָם קַיִן עַל הָבֶל אַחֹהִי

וַקָּטְלֵה׃

וַיֹּאמֶר קַיִן. נִכְנַס עִמּוֹ בַּדְּבָרִי רִיב וּמִצָּה,

לְהַתְּעוֹלֵל עָלַי לְהַרְגּוֹ. וַיֵּשׁ בְּזֶה מִדְּרָשִׁי

אֲגִידָה, אֵךְ זֶה יֵשׁוּבוּ שׁל מִקְרָא׃

ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל קַיִן אֵי הָבֶל

אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יִדְעָתִי

הַשֹּׁמֵר אָחִי אֲנִכִּי:

וַאֲמַר יִי לְקִין אֵן הֶבֶל אָחוֹךָ וַאֲמַר לֹא

יִדְעֵנָא הַנֹּטֵר אָחִי אֲנִי:

אִי הֵבֶל אָחִיךָ. לְהַכְנִס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי נַחֲת,

אוֹלֵי יֵשׁוּב וַיֹּאמֶר אֲנִי הִרְגַּתִּיו וְחָטָאתִי לָךְ:

לֹא יִדְעָתִי. נַעֲשֶׂה כְּגֹנֵב דַּעַת הַעֲלִיזָנָה:

הַשּׁוֹמֵר אָחִי. לְשׁוֹן תִּימָה הוּא, וְכֵן כָּל

ה' א' הַנִּקְוָדָה בַּחֲטָף פֶּת"ח:

, וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמִי

אָחִיךָ צַעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה:

וְאָמַר מָה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זִרְעִין

דַּעֲתִידִין לְמַפֵּק מִן אָחוּךְ קַבְלִין קַדְמִי

מִן אֶרֶעָא:

דמי אחיך. דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר

שעשה בו פצעים הרבה, שלא היה יודע

מהיכן נפשו יוצאה: מן האדמה. יותר

ממה שנתקללה היא כבר בעונה, וגם בזו

הוסיפה לחטוא:

יֵא וְעַתָּה אָרוּר אַתָּה מִן

הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָהּ אֶת פִּיהָ

לִקְחַת אֶת דְּמֵי אֲחִיהָ מִיָּדָהּ׃

וַכֶּעֶן לִיט אֶת מִן אֲרָעָא דְּפִתְחַת יָת

פּוּמָה וְקַבִּילַת יָת דְּמָה דְּאֲחוּךָ מִן יָדָהּ׃

אֲשֶׁר פָּצְתָהּ אֶת פִּיהָ לִקְחַת אֶת דְּמֵי

אֲחִיךָ וְגו'. וְהִנְנִי מוֹסִיף לָהּ קִלְכָּא אַצְלָךְ,

לֹא תוֹסֵף תַּת כַּחַה׃

יב כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה לֹא

תִּסֹּף תַּת כַּחַה לָךְ נַע וְנָד

תְּהִיָּה בְּאֶרֶץ:

אֶרֶץ תִּפְלַח בְּאֶרֶץ לֹא תוֹסִיף לְמַתֵּן

חֵילָה לָךְ מִטִּלְטֵל וְגַלִּי תִהְיֶה בְּאֶרֶץ:

נַע וְנָד. אֵין לָךְ רַשׁוֹת לְדוֹר בַּמָּקוֹם אֶחָד:

יְיָ וַיֹּאמֶר קִין אֶל יֶחֱזֶה גְדוֹל

עֲוֹנִי מִנְּשׂוּא:

וַיֹּאמֶר קִין קָדָם יְיָ סָגִי חוּבִי מִלְּמִשְׁבָּק:

גְדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוּא. בַּתְמִיָּה, אַתָּה טוֹעֵן

עַל־יוֹנִים וְתַחֲתוֹנִים, וְעֲוֹנִי אִי אֲפֹשֶׁר

לטעון:

יֵד הֵן גִּרְשָׁתָּ אֶתִּי הַיּוֹם מֵעַל

פָּנַי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךָ אֶסְתָּר

וְהִיִּיתִי נֶעַ וְנָד בָּאָרֶץ וְהִיָּה

כָּל מִצְאֵי יְהִרְגֵנִי:

הָא תְּרִיכָתָא יְתִי יוֹמָא דִּין מֵעַל אִפִּי

אֲרַעָא וּמִן קַדְמָךְ לִית אֶפְשָׁר

לְאַטְמָרָא וְאַהִי מִטְלִטֵל וְגַלִּי בְּאֲרַעָא

וְיִהִי כָּל דִּישְׁכַּחֲנִי יִקְטֹלֵנִי:

טוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל הָרֶג

קִין שְׁבַעַתִּים יָקָם וַיִּשָּׂם יְהוָה

לְקִין אֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת אֹתוֹ

כָּל מִצְאוֹ:

וַאֲמַר לָהּ יִי בָכֵן כָּל קָטִיל קִין

לְשִׁבְעָא דָּרִין יִתְפָּרַע מִנָּה וְשׂוֹי יִי

לְקִין אֲתָא בְּדִיל דְּלֹא לְמַקְטִל יִתָּה כָּל

דִּישְׁכַּחְנָה:

לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות

שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו, לכן כל
הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך
וכך עונשו, ולא פירש עונשו: שבעתים
יזקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו,
לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו,
שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו. וסוף
המקרא שאמר שבעתים יזקם, והיא
נקמת הבל מקין, למדנו שתחלת מקרא
לשון גערה היא, שלא תהא בריה מזיקתו.
וכיוצא בו ויאמר דוד כל מכה יבואי ויגע
בצנור, ולא פירש מה יעשה לו, אבל דבר

הכתוב ברמז, כל מכה יבוסי ויגע בצנור
ויקרב אל השער ויכבשנו, ואת העורים
וגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור
והפסח לא יבא אל תוך הבית, המכה את
אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר
דבריו, ובדברי הימים א פירש יהיה לראש
ולשר: וישם ה' לקין אות. חקק לו אות
משמו במצחו. כל מוצאי יהרגני, הבהמות
והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו
שיירא מהם, רק אביו ואמו, ומהם לא היה
ירא שיהרגוהו, אלא אמר, עד עכשיו היה

פחדתי על כל החיות, כמו שנאמר

ומוראכם כו', ועכשיו בשביל עון זה לא

ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה'

לקין אות, החזיר מוראו על הכל:

טו וַיֵּצֵא קַיִן מִלְּפָנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב

בְּאֶרֶץ נֹד קֹדֶמֶת עֵדֶן:

וּנְפַק קַיִן מִן קֶדֶם יי ויתֵיב בְּאֶרֶץ

גְּלִי וּמִטְלֵטל דְּהוּה עֲבִידָא עֲלוּהי

מִלְּקֹדֶמִין דְּגִינְתָא דְּעֵדֶן:

ויצא קין. יצא בהכנעה כגונב דעת

העליונה: בארץ נוד. בארץ שכל הגולים
נדים שם: קדמת עדן. שם גלה אביו
כשגורש מגן עדן, שנאמר וישכן מקדם
לגן עדן וגו', לשמור את שמירת דרך
מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם,
ומצינו שרוח מזרחית קולטת בכל מקום
את הרוצחים, שנאמר אז יבדיל משה וגו'
מזרחה שמש. דבר אחר בארץ נוד, כל
מקום שהלך, היתה הארץ מזדעזעת
תחתיו, והבריות אומרים סורו מעליו, זהו
שהרג את אחיו:

וַיֵּדַע קַיִן אֶת אֲשֶׁתוֹ וַתַּהַר
וַתֵּלֶד אֶת חֲנוּךְ וַיְהִי בִנָּה עֵיר
וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר כְּשֵׁם בְּנוֹ
חֲנוּךְ:

וַיֵּדַע קַיִן יֵת אֶתֶּתָהּ וַעֲדִיאת וַיֵּלֶד
יֵת חֲנוּךְ וַהֲוָה בְּנֵי קִרְתָּא וַיִּקְרָא שְׁמָא
דְּקִרְתָּא כְּשׁוּם בְּרָהּ חֲנוּךְ:

וַיְהִי. קַיִן בּוֹנֵה עֵיר, וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר לְזִכֹּר
בְּנוֹ חֲנוּךְ:

יח וַיֵּלֶד לַחֲנוּךְ אֶת עֵירָד

וְעֵירָד יָלַד אֶת מַחֲיִיאֵל

וּמַחֲיִיאֵל יָלַד אֶת מִתְוַשָּׁאֵל

וּמִתְוַשָּׁאֵל יָלַד אֶת לָמָךְ׃

וְאֵת־יֵלִיד לַחֲנוּךְ יֵת עֵירָד וְעֵירָד אוֹלִיד

יֵת מַחֲיִיאֵל וּמַחֲיִיאֵל אוֹלִיד יֵת

מִתְוַשָּׁאֵל וּמִתְוַשָּׁאֵל אוֹלִיד יֵת לָמָךְ׃

וְעֵירָד יָלַד. יֵשׁ מָקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּזֵכֶר

הוֹלִיד, וְיֵשׁ מָקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר יָלַד,

שֶׁהַלֵּידָה מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, לֵידָת
הָאִשָּׁה נִשְׁטַר"א בִּלְע"ז, וְזִרְיַעַת תּוֹלְדוֹת
הָאִישׁ אֵינְזִינֵד"ר בִּלְע"ז, כִּשְׁהוּא אֹמֵר
הוֹלִיד בִּלְשׁוֹן הַפְּעִיל, מְדַבֵּר בִּלְיָדָת
הָאִשָּׁה, פְּלוֹנִי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ בֶּן אֹבֶת,
וְכִשְׁהוּא אֹמֵר יֵלֵד, מְדַבֵּר בְּזִרְיַעַת הָאִישׁ,
וְהוּא בִּלְע"ז אֲנִיִּידְרִי"ר:

חֲמִישִׁי וַיִּקַּח לֹו

לְמֶנֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאִחָת

עֲדָה וְשֵׁם הַנְּשִׁיּוֹת צִלָּה:

וְנָסִיב לָהּ לְמַךְ תַּרְתִּין נְשִׁין שׁוֹם חֲדָא

עֲדָה וְשׁוֹם תַּנִּיתָא צִלָּה:

וַיִּקַּח לוֹ לְמַךְ. לֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ כָּל זֶה,

אֲלֵא לְלַמְדָּנוּ מִסּוּף הָעֲנִין שְׁקִיִּים הַקָּב"ה

הַבִּטְחָתוֹ, שֶׁאִמֵּר שְׁבַעֲתִים יִזְקֶם קִין, וְעַמֵּד

לְמַךְ לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד בָּנִים וַעֲשָׂה דוֹר

שְׁבִיעִי, וְהָרַג אֶת קִין, זֶהוּ שֶׁאִמֵּר כִּי אִישׁ

הָרַגְתִּי לְפַעְעִי וְגו': שְׁתֵּי נִשְׁמִים. כֵּךְ הָיָה

דְּרֹכֵן שֶׁל דוֹר הַמְּבוּל, אַחַת לְפָרִיָּה וְרַבִּיָּה

ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש
משקה כוס של עקרין כדי שתעקר,
ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים,
וחברתה נזופה ואכלה כאלמנה, וזהו
שפירש איוב רועה עקרה לא תלד
ואלמנה לא ייטיב, כמו שמפורש באגדת
חלק: עדה. היא של פריה ורביה, ועל שם
שמגונה עליו ומוסרת מאצלו, עדה תרגום
של סורה: צלה. היא של תשמיש, על שם
שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם
בבראשית רבה:

כֹּה־לֵךְ עֲדָה אֶת יִבְל הוּא הִיָּה

אָבִי יֵשֵׁב אֶחָל וּמִקְנָה:

וַיֵּלֶדֶת עֲדָה יֵת יִבְל הוּא הָוָה רַבְהוֹן

דִּיתָבִי מִשְׁכָּנִין וּמָרִי בְעִיר:

אבִי יֵשֵׁב אֶחָל וּמִקְנָה. הוּא הִיָּה הֶרֶאשׁוֹן

לְרוּעֵי בַהֲמוֹת בַּמִּדְבָּרוֹת, וַיּוֹשֶׁב אֶחָלִים

חֹדֶשׁ כֹּאן וְחֹדֶשׁ כֹּאן בִּשְׁבִיל מִרְעָה צֹאנָו,

וּכְשֶׁכָּלָה הַמִּרְעָה בַּמָּקוֹם זֶה הוֹלֵךְ וְתוֹקֵעַ

אֶחָלוֹ בַּמָּקוֹם אַחֵר. וּמִדֶּרֶשׁ אֵגֵדָה בּוֹנָה

בָּתִּים לַעֲבוֹדַת אֱלֹהִים, כִּמָּה דָּאֵת אָמַר

סמל הקנאה המקנה, וכן ואחיו תופש

בנור ועוגב, לזמר לעבודת אלילים:

כא וְשֵׁם אֶחָיו יוֹבֵל הוּא הָיָה

אָבִי כָּל תַּפֵּשׁ בְּנֹר וְעֹגֵב:

וְשׁוּם אֶחָוָהּ יוֹבֵל הוּא הָיָה רַבְּהוֹן דְּכָל

דְּמַנְגֵן עַל פּוֹם נְבֵלָא יִדְעֵי זִמַּר בְּנֹרָא

וְאַבּוּבָא:

כב וְצִלָּה גַם הוּא יִלְדָּה אֶת

תּוֹבֵל קִיץ לְטֵשׁ כָּל חֵרֶשׁ

נְחֻשֶׁת וּבְרִזָּל וְאַחֹת תּוֹבֵל

קִין נֶעְמָה:

וְצָלָה אֵף הִיא יִלְדֶת יֵת תּוֹבֵל קִין

רְבֵהוֹן דָּכָל דִּידְעֵי עֵיבִידֶת נְחֻשָׁא

וּפְרִזָּלָא וְאַחֲתָהּ דְּתוֹבֵל קִין נֶעְמָה:

תּוֹבֵל קִין. תּוֹבֵל אֹמְנָתוֹ שֶׁל קִין. וְתוֹבֵל

לְשׁוֹן תְּבַלִּין, תִּיבֵל וְהַתְקִין אֹמְנָתוֹ שֶׁל

קִין לַעֲשׂוֹת כָּלִי זֵיין לְרוֹצְחִים: לוֹטֵשׁ כָּל

חֹרֶשׁ נְחֻשֶׁת וּבְרִזָּל. מַחֲדָד אֹמְנוֹת נְחֻשֶׁת

וּבְרִזָּל, כְּמוֹ יִלְטוֹשׁ עֵינָיו לִי, חֹרֶשׁ אֵינוֹ

לְשׁוֹן פּוֹעַל (בסגול"ל) אלא לשון פועל
(בציר"י), שהרי נקוד קמץ קטן, וטעמו
למטה, כלומר מחדד ומצחצח כל בלי
אומנות נחשת וברזל: נעמה. היא אשתו
של נח, בבראשית רבה:

בג **שִׁירֵי** וַיֹּאמֶר לְמַךְ

לְנָשִׁיו עָדָה וְצָלָה שְׂמַעַן קוֹלִי
נָשִׁי לְמַךְ הַאֲזֵנָה אֲמַרְתִּי כִּי

אִישׁ חֲרָגְתִּי לְפָצְעִי וַיִּלֶּד

לְחִבְרָתִי:

וַאֲמַר לְמֶךְ לְנִשְׁוָהִי עֵדָה וְצָלָה שְׁמַעַן

קָלִי נָשִׁי לְמֶךְ אֲצִיתָא לְמַמְרִי לֹא

גִּבְרָא קִטְלִית דְּבַדִּילָהּ אֲנָא סָבִיל

חֻבִּין וְאִף לֹא עוֹלִימָא חֲבַלִּית

דְּבַדִּילָהּ יִשְׁתִּיצִי זֶרַעִי:

שְׁמַעַן קוֹלִי. שְׁהִיו נִשְׁוִיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ

מִתְשַׁמֵּשׁ, לְפִי שְׁהָרַג אֶת קִין וְאֶת תּוֹבֵל

קִין בְּנוֹ, שְׁהִיָּה לְמֶךְ סוֹמָא וְתוֹבֵל קִין

מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה,
ואמר לאביו למשוך בקשת וחרגו, וכיון
שידע שהוא קין זקנו, הבה כף אל כף
וספק את בנו ביניהם וחרגו, והיו נשיו
פורשות ממנו, והוא מפיסן: שמען
קולי. להשמע לי לתשמיש, וכי איש
אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג, וכי אני
פצעתיו מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי,
וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג, כלומר
על ידי חבורתי בתמיה, והלא שוגג אני
ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי:

פַּעַעִי. מַכַּת חֶרֶב אִו חֵץ, מִקַּאדֹּר"ה

בִּלְעִי"ז:

כִּד כִּי שְׁבַעַתִּים יִקָּם קִיז וְלִמָּךְ

שְׁבַעִים וְשַׁבְּעָה:

אַרִּי שְׁבַעָא דָּרִין אִיתְּלֹאוּ לְקִין הֵלֹא

לְלִמָּךְ בְּרָה שְׁבַעִין וְשַׁבְּעָא:

כִּי שְׁבַעַתִּים יִקָּם קִין. קִין שְׁהַרְגַּ מִזִּיד

נִתְּלָה לֹו עַד שְׁבַעָה דֹּרוֹת, אֲנִי שְׁהַרְגַּתִּי

שׁוֹגֵג לֹא כָל שֹׁכֵן שִׁיתְּלָה לִי שְׁבִיעִיזוֹת

הַרְבֵּה: שְׁבַעִים וְשַׁבְּעָה. לְשׁוֹן רַבּוּי

שביעיות אחז לו, כך דרש ר' תנחומא.
ומדרש בראשית רבה, לא הרג למך כלום,
ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה
ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכולות זרעו של
קין לאחר שבעה דורות, אמרו, מה אנו
יולדות לבהלה, למחר המבול בא ושוטף
את הכל, והוא אומר להן וכי איש הרגתי
לפצעי, וכי אני הרגתי את הבל, שהיה
איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלה
באותו עון, ומה קין שהרג נתלה לו שבעה
דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן

שִׁיתֶּלְכוּ לִי שְׂבִיעִיּוֹת הַרְבֵּה, וְזֶה קָל וְחֹמֶר

שֶׁל שְׁטוֹת, אִם כֵּן אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא

גּוֹבֵה אֶת חֻבּוֹ וּמִקִּיִּם אֶת דְּבָרוֹ:

כֹּה וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת אֲשֶׁתוֹ

וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ

שֵׁת כִּי שֵׁת לִי אֱלֹהִים זֶרַע

אַחֵר תַּחַת הַבֶּל כִּי הִרְגֹּו קַיִן:

וַיֵּדַע אָדָם עוֹד יֵת אֶתֶּתָהּ וַיֵּלֶידַת בֶּר

וַתֵּלֶד יֵת שֵׁמָה שֵׁת אֲרִי אֲמַרְתָּ יְהִי לִי

יִי בַר אֲחֵרֶן חֲלָף הֶבֶל דִּקְטִילָה קָיִין:

וידע אדם וגו'. בא לו למך אצל אדם

הראשון וקבל על נשיו, אמר להם, וכי

עליכם לדקדק על גזירתו של מקום, אתם

עשו מצותכם והוא יעשה את שלו, אמרו

לו קשוט עצמך תחלה, והלא פרשת

מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה

מיתה על ידך, מיד וידע אדם וגו', ומהו

עוד, כלמוד שנתוספה לו תאוה על

תאותו. בבראשית רבה:

כו וְלֵשֶׁת גַּם הוּא יִלֵּד בֵּין

וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אֲנוֹשׁ אִז

הוֹחֵל לְקָרֹא בְּשֵׁם יְהוָה:

וְלִנְשֵׁת אָף הוּא אֶתִּילִיד בַּר וַיִּקְרָא יֵת

שֵׁמָּה אֲנוֹשׁ בְּכֵן בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְנֵי

אֲנָשָׁא מִלְּצִלָּאָה בְּשֵׁמָא דִּיִּי:

אז הוֹחֵל. לְשׁוֹן חוֹלִין, לְקָרֹא אֶת שְׁמוֹת

הָאָדָם וְאֵת שְׁמוֹת הָעֶצְבִּים בְּשֵׁמוֹ שֶׁל

הַקַּב"ה, לַעֲשׂוֹתָן אֱלִילִים וּלְקַרְוֹתָן

אֱלֹהוֹת:

א זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם

בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדַמּוֹת

אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:

דִּין סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹמָא דְּבְרָא יי

אָדָם בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עָבַד יְתָה:

זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם. זו היא ספירת

תולדות אדם, ומדרשי אגדה יש רבים:

ביום ברא וגו'. מגיד שביום שנברא

הוליד:

ב זָכַר וְנִקְבָּה בְּרֹאם וַיְבָרֶךְ

אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם

בְּיוֹם הַבְּרֹאם:

דָּכַר וְנִקְבָּא בְּרֵאנוֹן וַבְּרִיךְ יִתְהוֹן

וַיִּקְרָא יֵת שְׁמֵהוֹן אָדָם בְּיוֹמָא

דְּאֵתְבְּרִיאָו:

ג וַיַּחֲי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת

שָׁנָה וַיּוֹלֵד בְּדַמּוֹתוֹ כְּצִלְמוֹ

וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת:

וַחַיָּא אָדָם מֵאָה וְתַלְתִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד

בְּדַמוּתָהּ דְּדָמֵי לָהּ וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָהּ שֵׁת:

שְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה. עַד כֵּאן פִּירֵשׁ מִן

הָאִשָּׁה:

דְּוִיָּהוּ יָמֵי אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ

אֶת שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה

וְיֹלָד בָּנִים וּבָנוֹת:

וְהָיוּ יוֹמֵי אָדָם בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת שֵׁת

תִּמְנֵי מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:

הַיְיָ־וְהָיוּ כָּל־יְמֵי־אָדָם אֲשֶׁר־חַי

תִּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְשָׁלְשִׁים

שָׁנָה וַיָּמָת׃

וְהָיוּ כָּל־יְמֵי־אָדָם דְּחִיָּא תִּשַׁע מֵאוֹת

וּתְלָתִין שָׁנִין וַיָּמָת׃

וַיָּחִי שֵׁשׁ חֲמִשָּׁן שָׁנִים וּמֵאוֹת

שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אֲנוֹשׁ׃

וְחִיָּא שֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁן שָׁנִין וַאֲלִיד יֵת

אֲנוֹשׁ׃

וַיְחִי שֵׁשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

אָנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים וְשִׁמְנָה

מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים

וּבָנוֹת:

וַחֲיָא שֵׁשׁ בָּתָר דְּאוֹלִיד יֵת אָנוֹשׁ תַּמְנִי

מֵאָה וְשִׁבְעַ שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:

ח וַיְהִי כָּל יְמֵי שֵׁשׁ שָׁתַיִם

עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְתֵשַׁע מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת:

וְהָיוּ כָּל יְמֵי שָׁת תִּשְׁעַ מֵאָה וְתַרְתִּי

עֶשְׂרֵי שָׁנִין וּמִיתָ:

ט וַיְחִי אֲנֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה

וַיִּזְלָד אֶת קַיִן:

וַחֲיָא אֲנֹשׁ תִּשְׁעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת

קַיִן:

י וַיְחִי אֲנֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

קַיִן חֲמִשָּׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה

וַשְׁמָנָה מֵאוֹת שָׁנָה וַיִּזְלָד

בָּנִים וּבָנוֹת:

וַחֲיָא אָנוֹשׁ בֶּתֶר דְּאוֹלִיד יֵת קִינָן

תַּמָּנִי מֵאָה וַחֲמִשׁ עֶשְׂרֵי שָׁנִין וְאוֹלִיד

בָּנִין וּבָנָן:

יֵא וַיהוֹ כָּל יְמֵי אָנוֹשׁ חֲמִשׁ

שָׁנִים וְתִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה

וַיָּמָת:

וַהֲוּ כָּל יְוֵמֵי אָנוֹשׁ תִּשְׁעַ מֵאָה וַחֲמִשׁ

שָׁנִין וַיָּמָת:

יב וַיְחִי קַיִנָּן שִׁבְעִים שָׁנָה

וַיּוֹלֶד אֶת מַחֲלָאֵל:

וַחֲיָא קַיִנָּן שִׁבְעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת

מַחֲלָאֵל:

יג וַיְחִי קַיִנָּן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

מַחֲלָאֵל אַרְבַּעִים שָׁנָה

וַשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד

בָּנִים וּבָנוֹת:

וַחֲיָא קַיִנָּן בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מַחֲלָאֵל

תִּמְנֵי מֵאָה וְאַרְבַּעִין שָׁנִין וְאוֹלֵיד בְּנִין

וּבָנָן:

יד וַיְהִי כָּל יְמֵי קִינָן עֶשְׂרִי

שָׁנִים וְתֵשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה

וַיָּמָת:

וַהֲוּ כָּל יְמֵי קִינָן תֵּשַׁע מֵאָה וְעֶשְׂרִי

שָׁנִין וַיָּמָת:

טו וַיְחִי מִהֲלֵלָאֵל חֲמִשָּׁן שָׁנִים

וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת יִרְדָּ:

וַחַיָּא מִהֲלֵלָאֵל שְׁתֵּין וַחֲמִשׁ שְׁנִין

וְאוֹלִיד יֵת יֶרֶד:

טז וַיְחִי מִהֲלֵלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ

אֶת יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁמְנָה

מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים

וּבָנוֹת:

וַחַיָּא מִהֲלֵלָאֵל בְּתָר דְּאוֹלִיד יֵת יֶרֶד

תַּמְנֵי מֵאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין

וּבָנִין:

וַיְהִי כָּל יְמֵי מַהֲלָאֵל חֲמִשָּׁה

וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת:

וַהֲוּ כָּל יְמֵי מַהֲלָאֵל תְּמִנִּי מֵאָה

וְתִשְׁעִין וַחֲמִשׁ שָׁנִין וּמִית:

יֵה וַיְחִי יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים

שָׁנָה וּמֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת

חֲנוּךְ:

וַחֲיָא יֶרֶד מֵאָה וּשְׁתַּיִן וְתִרְתִּין שָׁנִין

וְאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ:

יֵת וַיְחִי יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת

חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד

בָּנִים וּבָנוֹת:

וַיְחִי יֶרֶד בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ תְּמִינִי

מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:

כ וַיְחִי כָּל יְמֵי יֶרֶד שְׁתַּיִם

וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְתֵשַׁע מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת:

וְהָיוּ כָּל יְמֵי יָרֵד תְּשֻׁעַ מַאָּה וּשְׁתַּיִן
וּתְרַתַּיִן שָׁנִין וּמִיתָ:

כא וַיְחִי חֲנוּךְ חָמֵשׁ וּשְׁנַיִם
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת מֶתוֹשֶׁלַח:

וַחֲיָא חֲנוּךְ שְׁתַּיִן וַחֲמֵשׁ שָׁנִין וַאֲוֹלִיד
יָת מֶתוֹשֶׁלַח:

כב וַיָּתְחֵלֶךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת מֶתוֹשֶׁלַח
שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים

וּבְנוֹת:

וְהָלִיךְ חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי בֶּתָר דְּאוּלִּיד

יָת מְתוּשָׁלַח תִּלַּת מֵאָה שְׁנִין וְאוּלִּיד

בְּנִין וּבָנָן:

וַיִּתְּהֹלֶךְ חֲנוּךְ. צָדִיק הָיָה, וְכָל בְּדַעְתּוֹ

לָשׁוּב לְהִרְשִׁיעַ, לְפִיכָךְ מִיָּהָר הַקָּב"ה

וּסִילְקוֹ וְהִמִּיתוּ קוֹדֶם זְמָנוֹ, וְזֶהוּ שְׁשִׁינָה

הַכְּתוּב בְּמִיתָתוֹ לְכַתּוּב וַאֲיָנָנוּ בַּעֲוֹלָם

לְמַלְאוֹת שְׁנוֹתָיו:

כַּג וַיְהִי כָּל יְמֵי חֲנוּךְ חֲמִשָּׁה

וְעֵשִׂים וְעֵשָׂה וְעֵשָׂל וְעֵשָׂל מֵאֵת

שְׁנָה:

וְהָיָה כָּל יוֹמֵי חֲנוּךְ תֵּלֶת מֵאָה וְשִׁתִּין

וְחֲמִשׁ שָׁנִין:

כִּד וְיִתְחַלֵּף חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים

וְאֵינָנוּ כִּי לִקַּח אֶת־אֱלֹהִים:

וְהָלִיף חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי וְלִיתוּהִי אֲרִי

(לֹא) אֲמִית יִתָּהּ יִי:

כִּי לִקַּח אֶת־אֱלֹהִים לִפְנֵי זְמָנוּ, כְּמוֹ הַנְּגִי לִזְמָנוּ

ממך את מחמד עיניך:

שביעי

כה ויחי

מֵתוֹשֶׁלַח שִׁבְעַ וְשִׁמְנִים שָׁנָה

וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת לָמָךְ:

וַחֲיָא מֵתוֹשֶׁלַח מֵאָה וְתִמְנִין וְשִׁבְעַ

שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יָת לָמָךְ:

כּוֹ וַיְחִי מֵתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ

אֶת לֶמֶךְ שְׁתֵּים וְשָׁמוֹנִים

שָׁנָה וְשִׁבְעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד

בָּנִים וּבָנוֹת:

וַחֲיָא מֵתוֹשֵׁלַח בֶּתָר דְּאוֹלִיד יֵת לֶמֶךְ

שִׁבְעַת מֵאוֹת וְתִמְנִין וְתִרְתִּין שָׁנִין

וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹ:

כֹּז וַיְהִי כָּל יְמֵי מֵתוֹשֵׁלַח

תֵּשַׁע וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְתֵשַׁע

מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

וְהוּוּ כָּל יוֹמֵי מִתּוֹשְׁלָח תִּשַׁע מֵאָה

וְשִׁתִּין וְתִשַׁע שָׁנִין וּמִיתָ:

כֹּה וַיְחִי לְמֹדָ שְׁתַּיִם וְשָׁמָנִים

שָׁנָה וּמֵאָת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֶּן:

וַחֲיָא לְמֹדָ מֵאָה וְתַמָּנִין וְתַרְתִּין שָׁנִין

וַאֲוֹלִיד בָּר:

וַיּוֹלֶד בֶּן. שִׁמְמוֹ נִבְנָה הָעוֹלָם:

כֹּט וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר

זֶה יִנְחָמֵנוּ מִפְּעֻשָׁנוּ וּמִעֲצָבוֹ

יְדִינֶנּוּ מִן הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֶרְרָהּ

יְחֻזָּה:

וְקָרָא יֵת שְׁמָהּ נָח לְמִימָר דִּין

יִנְחָמְנָא מֵעֹבְדָנָא וּמִלְאוֹת יִדְנָא מִן

אֶרְעָא דִּי לְטָטָה יִי:

זה ינחמנו. יניח ממנו את עצבון ידינו, עד

שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה,

והוא הכין להם, והיתה הארץ מוציאה

קוצים ודרדרים כשזורעים חטים,

מקללתו של אדם הראשון, ובימי נח נחה,

וזהו ינחמנו. ואם לא תפרשהו כך, אין
טעם הלשון נופל על השם, ואתה צריך
לקרות שמו מנחם:

לַיִּחִי לְמַךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת
נַח חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַחֲמִשָּׁה
מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
וַיְחִי לְמַךְ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יָת נַח חֲמִשָּׁה
מֵאֹה וְתִשְׁעִין וַחֲמִשָּׁה שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין
וּבָנוֹ:

לֹא וַיְהִי כָּל יְמֵי לְמַךְ שִׁבְעַ

וַשְׁבָּעִים שָׁנָה וַשְׁבַּע מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת:

וַהֲוּ כָּל יוֹמֵי לְמַךְ שִׁבְעַ מֵאָה וַשְׁבָּעִין

וַשְׁבַּע שָׁנִין וַמִּית:

לֵב וַיְהִי נָח בֶּן חֲמִשׁ מֵאוֹת

שָׁנָה וַיּוֹלֵד נָח אֶת שֵׁם אֶת

חָם וְאֶת יָפֶת:

וַהֲוָה נָח בֶּן חֲמִשׁ מֵאָה שָׁנִין וַאֲוֹלִיד

נָח יֵת שֵׁם יֵת חָם וְיֵת יִפְתָּ:

בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן, מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקב"ה, אם רשעים הם, יאבדו במים ורע לצדיק זה, ואם צדיקים הם, אטריח עליו לעשות תיבות הרבה, כבש את מעינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני המבול, דכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות, ראוי לעונש לעתיד, וכן לפני מתן תורה: את

שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול
הוא, אלא בתחלה אתה דורש את שהוא
צדיק, ונולד כשהוא מהול, ושאברהם יצא
ממנו וכו'.

בראשית פרק-ו

א וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנֹת יִלְדוּ לָהֶם:
וְהָיָה כִּד שְׂרִיאוֹ בְנֵי אֲנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל
אֲפִי אֲרָעָא וּבְנֵתָא אֲתִילִידוּ לְהוֹן:
ב וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת

בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה

וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר

בָּחָרוּ:

וַחֲזוּ בְנֵי רַבְרֵיָא יֵת בְּנֵת אֲנָשָׁא אֲרִי

שְׁפִירָן אֲנוּן וְנָסִיבוּ לְהוֹן נָשִׁין מִכָּל דִּי

אֲתִרְעִיאוּ:

בני האלהים. בני השרים והשופטים. דבר

אחר בני האלהים, הם השרים החולכים

בשליחותו של מקום, אף הם היו

מתערבין בהם. כל אלהים שבמקרא לשון

מדות, וזה יוכיח ואתה תהיה לו לאלהים,

ראה נתתיך אלהים. כי טבת הנה. אמר

רבי יודן טבת כתיב, כשהיו מטיבין אותה

מקושטת ליכנס לחופה, היה גדול נכנס

ובועלה תחלה: מכל אשר בחרו. אף

בעולת בעל, אף הזכר והבהמה:

וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא יִדּוֹן רוּחִי

בָּאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁגָם הוּא בָּשָׂר

וְהָיוּ יָמָיו מִנְּאֵה וְעֲשָׂרִים שָׁנָה:

וַאֲמַר יי לֹא יִתְקַיֵּם דָּרָא בִּישָׂא הָדִין

קָדְמִי לְעֶלֶם בְּדִיל דְּאֲנוּן בְּשָׂרָא

וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁיא אֲרֻכָּא יְהִיבַת לְהוֹן

מָאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין אִם יְתוּבוּן:

לֹא יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם. לֹא יִתְרַעַם וִירִיב

רוּחִי עָלַי בְּשִׁבִּיל הָאָדָם: לְעוֹלָם. לְאוֹרֶךְ

יָמַי, הִנֵּה רוּחִי נִידּוֹן בִּקְרָבִי אִם לְהַשְׁחִית

וְאִם לְרַחֵם, לֹא יִהְיֶה מִדּוֹן זֶה בְּרוּחִי

לְעוֹלָם, כְּלוּמָר לְאוֹרֶךְ יָמַי: בְּשִׁגָּם הוּא

בֶּשֶׁר. כִּמּוֹ בְּשִׁגָּם בְּסִגּוֹ"ל, כְּלוּמָר בְּשִׁבִּיל

שִׁגָּם זֹאת בּוֹ שֶׁהוּא בֶּשֶׁר, וְאֵף עַל פִּי כֵן

אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אש או דבר
קשה. כיוצא בו עד שקמתי דבורה, כמו
שקמתי, וכן שאתה מדבר עמי, כמו
שאתה, אף בשגם כמו בשגם: והיו ימיו
וגו'. עד ק"ך שנה אאריך להם אפי, ואם
לא ישובו, אביא עליהם מבול. ואם תאמר
משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה
שנה, אין מוקדם ומאוחר בתורה, כבר
היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודם
שהוליד נח תולדות, וכן מצינו בסדר
עולם. יש מדרשי אגדה רבים בלא ידון,

אבל זה הוא צחצוח פשוטו:

ד הנפלים היו בארץ בימים

ההם וגם אחרי כן אשר יבאו

בני האלהים אל בנות האדם

וילדו להם הפמה הגברים אשר

מעולם אנשי השם:

גברים הוּו בארעא ביומיא האנון ואף

בתר כן די יעלון בני רברביא לות

בנת אנשא וילידן להון אנון גברים

דְּמַעְלָמָא אֲנָשִׁין דְּשָׂמָא:

הנפילים. על שם שנפלו והפילו את העולם, ובלשון עברית לשון ענקים הוא: בימים ההם. בימי דור אנוש ובני קין: וגם אחרי כן. אף על פי שראו באבדן של דור אנוש, שעלה אוקיינוס והציף שלישי העולם, לא נכנע דור המבול ללמוד מהם: אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם: הגבורים. למרוד במקום: אנשי השם. אותם שנקבו בשמות, עירד, מחזיאל, מתושאל, שנקבו על שם אבדן, שנמוחו

והותשׁוּ. דבר אחר, אנשי שממון, ששממו

את העולם:

הַ מַּפְטִיר וַיֵּרָא יְהוָה

כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ

וְכָל יֹצֵר מַחֲשַׁבֹּת לְבוֹ רַק רָע

כָּל הַיּוֹם:

וַחֲזָא יְיָ אֲרִי סְגִיאת בִּישַׁת אֲנָשָׁא

בְּאַרְעָא וְכָל יֹצֵר מַחֲשַׁבֹּת לְבָהּ לְחוּד

בִּישׁ כָּל יוֹמָא:

וַיִּנָּחֵם יְהוָה כִּי עָשָׂה אֶת

הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֱלֹ

לָבוֹ:

וַתֵּב יְיָ בְּמִימָרָה אֲרִי עֶבֶד יְת אֲנִשָּׂא

בָּאֲרָעָא וְאָמַר בְּמִימָרָה לְמַתְּבַר

תְּקַפְּהוֹן כְּרַעוּתָה:

וַיִּנָּחֵם ה' כִּי עָשָׂה. נַחֲמָה הִיתָה לְפָנָיו

שְׁבֵרָאוּ בַתְּחַתּוּנִים, שְׂאֵלוּ הִיָּה מִן

העליונים היה ממרידן. בבראשית רבה:
ויתעצב. האדם אל לבו של מקום, עלה
במחשבתו של מקום להעציבו, וזהו
תרגום אונקלוס. דבר אחר וינחם, נהפכה
מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת
הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות
באדם שעשה בארץ. וכן כל לשון ניהום
שבמקרא לשון נמלך מה לעשות, וכן
אדם ויתנחם, ועל עבדיו יתנחם, וינחם ה'
על הרעה, נחמתי כי המלכתי, כולם לשון
מחשבה אחרת הם: ויתעצב אל לבו.

נתאבל על אבדן מעשה ידיו, כמו נעצב
המלך על בנו, וזו כתבתי לתשובת
אפיקורוס אחד ששאל את רבי יהושע בן
קרח, אמר לו, אין אתם מודים שהקב"ה
רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא
כתיב ויתעצב אל לבו, אמר לו נולד לך בן
זכר מימך, אמר לו הן, אמר לו ומה
עשית, אמר לו שמחתי ושימחתי את
הכל, אמר לו ולא היית יודע שסופו
למות, אמר לו בשעת חדותא חדותא
בשעת אבלא אבלא. אמר לו כך מעשה

הַקִּבֵּה, אֵף עַל פִּי שִׁגְלוֹי לִפְנֵי שְׁסוּפֹן

לַחֲטוּא וּלְאִבְדֹן, לֹא נִמְנַע מִלְּבָרְאן, בְּשִׁבִּיל

הַצַּדִּיקִים הַעֲתִידִים לְעֲמוֹד מֵהֶם:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת

הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי

הָאָדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד

רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי

נַחֲמַתִּי כִּי עָשִׂיתָם:

וַאֲמַר יִי אֶמְחֶה יְתֹ אֲנִשָּׂא דִּי בָרָאתִי

מֵעַל אֶפֶי אֶרֶץ מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא

עַד רִיחֵשָׁא וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא אֲרִי

תְּבִית בְּמִימְרֵי אֲרִי עֲבַדְתָּנוּן:

וַיֹּאמֶר ה' אִמְחָה אֶת הָאָדָם. הוּא עֵפֶר,

וַאֲבִיָּא עֲלִיו מִיָּם וַאֲמָחָה אוֹתוֹ, לְכַךְ נֹאמַר

לְשׁוֹן מַחֲוִי: מֵאָדָם עַד בַּהֲמָה. אִף הֵם

הַשְּׁחִיתוּ דְרָכָם. דְּבַר אַחֵר, הַכֹּל נִבְרָא

בְּשִׁבְלֵי הָאָדָם, וּכְיוֹן שֶׁהוּא כֹלָה מֶה צוֹרֵךְ

בְּאֵלּוּ: כִּי נִחְמַתִּי כִּי עֲשִׂיתֶם. חֲשַׁבְתִּי מֶה

לַעֲשׂוֹת עַל אֲשֶׁר עֲשִׂיתִים:

פרשת בראשית – מפטיר – דף קעז

וְנָח מִצָּא חַן בְּעֵינֵי יְהוָה:

וְנָח אֲשַׁכַּח רַחֲמִין קֶדֶם יי: